

TILSTÅELESERABATTENS BETYDNING

med særlig fokus på narkotika- og seksualforbrytelser

Kandidatnummer: 663

Leveringsfrist: 25.11.2008

Til sammen 17995 ord

17.11.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema & problemstilling	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Rettskilder og den juridiske metode	2
1.4	Kontekstuell sammenheng	3
<u>2</u>	<u>HISTORISK OVERSIKT</u>	<u>6</u>
2.1	Tilståelsesrabatt før lovendringen	6
2.2	Bakgrunnen for lovendringen	8
2.2.1	Prosessuell besparelse	9
2.2.2	Hensyn til fornærmede	10
2.2.3	Betydning for oppklaring av saken	13
2.2.4	Mothersyn	14
<u>3</u>	<u>ORDLYDEN I STRAFFELOVEN §59, 2. LEDD</u>	<u>15</u>
3.1	”Uforbeholden tilståelse”	15
3.1.1	Tilståelsen i forhold til de objektive straffbetingelser	16
3.1.2	Tilståelsen i forhold til skyldspørsmålet	18
3.1.3	Tilståelsen i forhold til ulike reservasjoner	22
3.2	Skal retten ta dette i betraktning	23
3.3	Under minstestraff og mildere straffart	27
3.4	Bestemmelsens virkeområde	27

<u>4</u>	<u>TILSTÅELSENS BETYDNING VED STRAFFUTMÅLINGEN</u>	<u>28</u>
4.1	Innledning	28
4.2	Vurdering av de ulike momentene	29
4.2.1	Tilståelser uten rabatt	29
4.2.2	Hensynet til den materielle betydningen	32
4.2.3	Prosessøkonomisk besparelse	34
4.2.4	Hensynet til fornærmede	36
4.2.5	Tidspunktet for tilståelsen	38
4.2.6	Øvrig samarbeid med politi/påtalemyndigheten	41
4.3	Tilståelsesrabattens kvalitative side	44
4.3.1	Redusert fengselsstraff	44
4.3.2	Helt/delvis betinget fengsel	45
4.3.3	Samfunnsstraff	47
4.3.4	Vurderinger	48
4.4	Tilståelsesrabattens kvantitative side	49
4.5	Synliggjøring av tilståelsesrabatten	51
<u>5</u>	<u>UTDYPETE EMNER</u>	<u>54</u>
5.1	Tilbakekalt tilståelse	54
5.2	Plea bargaining	55
5.3	Tilståelsesrabatt og forholdet til selvinkrimineringsforbudet	61
<u>6</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>63</u>
6.1	Fungerer loven som forutsatt?	63
6.1.1	Domstoladministrasjonens undersøkelse	63
6.1.2	Politi/påtalemyndigheten og forsvarerens rolle	65
6.2	Straffenivået blir senket	66

<u>7</u>	<u>KILDER</u>	<u>68</u>
7.1	Lover, forskrifter og konvensjoner	68
7.2	Lovforarbeider	68
7.3	Litteraturhenvisninger	69
7.4	Øvrig bakgrunnsliteratur	71
7.5	Domsregister	74
<u>8</u>	<u>VEDLEGG</u>	<u>A</u>
8.1	Vedlegg 1 – Statistikk seksualforbrytelser	A
8.2	Vedlegg 2 – Statistikk narkotikaforbrytelser	B

1 Innledning

1.1 Tema & problemstilling

Utgangspunktet i norsk rett er at siktede verken er pliktet til å tilstå eller forklare seg, jf. straffeprosessloven §§90, 230 og påtaleinstruksen §8-1, 1.ledd. Dette utgangspunktet gjelder både overfor politiet og domstolene. Dersom siktede velger å avgi en uforbeholden tilståelse, skal dette tas i betraktning ved straffutmålingen, jf. straffeloven §59, 2.ledd¹. Det er imidlertid opp til domstolenes skjønn *om* tilståelsen skal føre til reduksjon i straffen. Slik reduksjon omtales som tilståelsesrabatt. Det blir eventuelt et spørsmål om *hvilken vekt* tilståelsen vil få i den *enkelte sak*.

Temaet for fremstillingen er spørsmålene som knytter seg til instituttet tilståelsesrabatt. Avhandlingen vil ha særlig fokus på tilståelsesrabatten i relasjon til narkotika- og seksualforbrytelser. Disse to saksområdene vil belyse ulike typetilfeller og ulike hensyn bak regelverket.

I 1999 ble det etablert et prosjekt som arbeidet med å fremme hurtigere straffesaksbehandling². Bakgrunnen for dette var at saksbehandlingen i straffesaker var for lang og at flere politidistrikt i Norge hadde mange gamle saker liggende. To viktige hensyn som måtte ivaretas i den forbindelse var økt effektivitet og kravet til en rettssikker prosess. Det var viktig at hensynene ikke gikk på bekostning av hverandre, men at man fant et balansert system som vektla dem begge. I den forbindelse ble det fremmet at økt vektlegging av tilståelser kunne bidra til en hurtigere saksbehandling. Resultatet ble straffeloven §59, 2.ledd, jf. lovendring av 2.mars 2001 nr.7. Bestemmelsen lovfester tilståelsens straffeformildende karakter ved straffutmålingen.

¹ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.1

² Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

1.2 Avgrensning

Avhandlingen vil i hovedsak redegjøre for tilståelsesrabattens betydning i rettspraksis og hvordan temaet er behandlet i forarbeidene.

Det finnes flere beslektede områder til ordningen vedrørende tilståelsesrabatt.

Tilståelsesrabatt har f.eks. mange likheter med *plea bargaining*, kjent fra USA. Instituttet innebærer at påtalemyndigheten forhandler med siktede om straffenivåets omfang. På bakgrunn av fellestrekkene mellom de to instituttene, er det naturlig å behandle spørsmålet om det eksisterer en slik ordning i norsk rett, for så å sette dette instituttet opp mot betydningen av siktedes tilståelse, jf.pkt.5.2.

Tilståelsesrabatt må ikke sammenblandes med straffereduksjon på bakgrunn av øvrig samarbeid med politi/påtalemyndighet. Disse omstendigheter går ut over siktedes forklaring om eget forhold, og kan basere seg på f.eks. å angi medsammensvorne, gi opplysninger om et større nettverk o.l. Slikt samarbeid faller utenfor §59, 2.ledd, men ligger nært forholdet både i dens karakter og begrunnelse. På bakgrunn av dette er det vanskelig å avgrense fullstendig mot forholdet. Omstendighetene vil kun behandles under analysen av rettspraksis, der slike formildende forhold kombineres med tilståelsesrabatt som sådan, jf.pkt.4.2.6. For øvrig i avhandlingen gjøres det en avgrensning mot denne samarbeidstypen.

1.3 Rettskilder og den juridiske metode

Straffeloven §59, 2.ledd og lovendring av 2.mars 2001 nr.7 er den relevante **lovbestemmelsen** innenfor instituttet tilståelsesrabatt. Bestemmelsen blir dermed det naturlige utgangspunkt for den videre drøftelsen. Det er her lovfestet at retten skal ta tilståelsen i betraktning ved straffutmålingen;

” Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”

Bestemmelsen er også lovfestet i ny straffelov av 2005, jf. §78, litra f og §80. Den videre behandlingen tar utgangspunkt i gjeldende lovverk, da de ovennevnte bestemmelsene ennå ikke har trådt i kraft. Lovteksten og dens forarbeider har ikke direkte anvendelse i gjeldende rett, men kan fungere som en argumentbærer og gi retningslinjer for hvordan rettstilstanden blir. Den nye straffeloven medfører imidlertid ingen endring av gjeldende rett etter §59, 2.ledd.

Det foreligger grundige drøftelser av hensynene bak utarbeidelsen av lovverket, nedfelt i Ot.prp.nr.81(1999-2000) som ble videreført til Innst.O.nr.45(2000-2001). **Forarbeidene** blir tillagt betydelig vekt i avhandlingen, jf.pkt.2.2. Her trekker lovgiver opp begrunnelsen for lovendringen og hvilke forhold som bør tillegges vekt ved behandling av regelverket i praksis. Hensynene får dermed stor betydning i vurderingen av hvilken vekt tilståelsen skal tillegges i det enkelte tilfellet.

Det foreligger et stort spekter av **rettspraksis** vedrørende instituttet tilståelsesrabatt. Avhandlingen legger hovedvekt på en analyse av Høyesterettspraksis på området. Som tidligere nevnt blir det gjort en avgrensning i henhold til saksområde, med særlig fokus på narkotika- og seksualforbrytelser, jf.pkt.4.

1.4 Kontekstuell sammenheng

Uforbeholden tilståelse er en form for formildende omstendighet som skal tas i betraktning ved straffutmålingen. I norsk rettstradisjon har straffutmålingsmomentene ikke vært lovregulert. Det finnes derfor ingen generelle straffutmålingsregler i norsk gjeldende rett. Det er derimot gitt visse enkeltbestemmelser som behandler hvilke momenter som skal anses som formildende eller skjerpene ved reaksjonsfastsettelsen. Det er kun formildende elementer som behandles i det følgende. Eksempler på bestemmelser av generelle

straffenedsettelsesgrunner finner vi i straffeloven §51 om forsøk, §55 om ung alder, §57 om rettsvillfarelse, §58 om samvirke og §59, 1.ledd om angrende gjerningsmenn. For øvrig er det også gitt visse spesielle straffenedsettelsesgrunner i de enkelte straffebud.

Avhandlingen kommer ikke nærmere inn på disse.

På bakgrunn av dette kan det diskuteres hvorfor lovgiver valgte å lovfeste akkurat disse straffenedsettelsesgrunnene fremfor andre formildende elementer. Forholdet vil kun behandles i relasjon til §59, 2.ledd. Det kan videre stilles spørsmål om §59, 2.ledd har en større eller mindre betydning enn de øvrige straffenedsettelsesgrunnene.

Det fremgår av forarbeidene at et av formålene med §59, 2.ledd var å øke betydningen av tilståelser. Dette kommer klart frem av Ot.prp.nr.81(1999-2000) kap.6 s.44.

«Formålet med lovendringen er at det skal legges større vekt på tilståelser i alminnelige saker enn tilfellet er i dag, særlig i de saker som behandles i forhørsretten. Lovendringen kan også få betydning for enkelte alvorlige straffesaker, men det er ikke først og fremst disse sakene forslaget tar sikte på.»

Det kan hevdes at lovgiver ville at siktedes tilståelse skulle gis særlig stor vekt som straffutmålingsmoment, på bakgrunn av lovfesting av nettopp dette momentet. Til tross for lovfesting på området, kan det ikke konstateres at lovgiver mener momentet er av større vekt enn andre. Det er ikke noe i gjeldende rett eller forarbeidene til §59, 2.ledd som tilsier at siktedes tilståelse skal ha en *spesiell* stor betydning i straffutmålingen. Lovgiver ønsket derimot å øke betydningen av tilståelser, ikke sette dette straffutmålingsmomentet foran andre. For å forstå bakgrunnen for lovendringen, er det interessant å se på i hvilken grad tilståelser ble vektlagt i tidligere rettspraksis. Det blir her et spørsmål om hvorfor den gamle straffeloven §59 ikke var tilstrekkelig og god nok for lovgiver. Bestemmelsen lød som følger:

”Hva i foregaaende Paragraf er bestemt, kommer ogsaa til Anvendelse paa den, som, forinden han endnu vidste sig mistænkt, har saavidt mulig og i det væsentlige forebygget Handlingens skadelige Følger eller gjenoprettet den derved forvoldte Skade eller selv angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.”

I den ”foregaaende Paragraf” 58 ble det bestemt at:

”Hvor flere har samvirket til et strafbart Øiemed, kan Straffen nedsættes under det for Handlingen bestemte Lavmaal og til en mildere Strafart for deres Vedkommende, hvis Medvirken væsentlig har været foranlediget ved deres afhængige Stilling til nogle anden af de skyldige eller har været af ringe Betydning i Forhold til andres. Hvor Straffen ellers kunde have været fastsat til Bøder, og ved Forseelser kan den helt bortfalde.”

Det fremgår av forarbeidene og arbeidsgruppens synspunkter rundt tilståelsens betydning at det i ”praksis [...] ikke er særlig stor forskjell mellom den straff som idømmes i en tilståelsessak som avgjøres i forhørsretten, og straffen i en tilsvarende sak for herreds- eller byrett hvor gjerningspersonen ikke erkjenner det straffbare forhold”³. Til tross for at det var adgang til straffereduksjon på bakgrunn av siktedes tilståelse i den gamle straffeloven §59, ble bestemmelsen ikke praktisert som ønsket. Departementet uttalte at ”[s]er man på *Høyesteretts* avgjørelser fra 1990 og frem til i dag, vil man bare sjelden finne eksempler på at en tilståelse uttrykkelig er tillagt vekt ved straffutmålingen”⁴. På bakgrunn av en lite tilfredsstillende praktisering av den tidligere §59, måtte det foretas en endring. Lovgiver følte det var behov for en lovendring, fremfor endring gjennom domstolenes praksis. På denne måten ville endringen skje raskere enn hva som ellers kunne forventes⁵.

³ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

⁴ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.3

⁵ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.3

Det fremgår av det ovennevnte at lovgiver ønsket en presisering av den gamle lovteksten. Presiseringen gikk ikke bare på at tilståelsen skulle tillegges større betydning, men formålet med lovendringen tilsa at lovgiver ønsket at det ble lagt større vekt på tilståelser i *alminnelige* saker. Bakgrunnen kan være at det forelå en særskilt nødvendighet for lovfesting på nettopp dette feltet. Lovgiver var trolig ikke fornøyd med hvordan regelen vedrørende tilståelsesrabatt ble praktisert, og følte behovet for å lovfeste rettsregelen slik at betydningen av tilståelse kom tydeligere frem. Samtidig ble lovgiverviljen presisert. Det var trolig også et ønske om at tilståelsesrabatten skulle være et straffutmålingsprinsipp, da Høyesterett hadde fastslått⁶ at den gamle §59 ikke var av en slik karakter.

I denne forbindelse kan det nevnes at gjeldende rett blir forandret med den nye straffeloven av 2005, jf. §§77 og 78. Det blir her lovfestet generelle regler om hvilke omstendigheter som trekker i skjerpende og formildende retning⁷. Lovfestingen er bl.a. begrunnet i å skape en nordisk rettsenhet og å klargjøre hvilke momenter som blir vektlagt ved straffutmålingen. Lovforslaget vil derimot ikke innebære en endring i norsk straffutmålingstradisjon⁸.

2 Historisk oversikt

Ved fremstillingen av den historiske oversikt før lovendringen, baserer avhandlingen seg på lovforarbeidene til straffeloven §59, 2.ledd og tidligere rettspraksis.

2.1 Tilståelsesrabatt før lovendringen

Siktedes tilståelse ble regnet som relevant i henhold til straffutmålingen også før lovendringen 2.mars 2001 nr.7. Utgangspunktet var også på denne tiden at siktede verken

⁶ Jf.Rt-2000-31

⁷ Jf.Ot.prp.nr.90(2003-2004) og Ot.prp.nr.8(2007-2008)

⁸ Jf.Ot.prp.nr.8(2007-2008),pkt.4.4.1

hadde forklaringsplikt eller tilståelsesplikt overfor politiet eller retten, jf. straffeprosessloven §§90 og 230. Valgte siktede å forklare seg ble det fastslått i daværende §59 at en fullstendig tilståelse kunne være en formildende omstendighet ved straffutmålingen. Straffen kunne settes til under minimum eller en mildere straffart. Dette fremgår av §58, som må leses i sammenheng med §59.

For at tilståelsen skulle tas i betraktning, var det et vilkår om at erkjennelsen måtte komme før gjerningsmannen visste at han var mistenkt. I lovteksten ble det fastslått at det kunne være en formildende omstendighet dersom gjerningsmannen ”forinden han endnu vidste sig mistænkt” har ” selv angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse”. Her foreligger en motsetning til gjeldende rett etter 2001. Tidligere rettstilstand baserte seg på at tilståelsen måtte komme før siktede var klar over at han var mistenkt, noe som snevret inn tilståelsens betydning. Det ble uttalt i juridisk teori at slike situasjoner sjelden forekom da tilståelsen vanligvis kom etter at gjerningsmannen ble foreholdt fallende bevis. Tilståelsen ble i så fall tillagt liten vekt⁹.

Ved avgjørelsen av hvilken betydning tilståelsen skulle ha, ble det i rettspraksis trukket opp visse retningslinjer. I Rt-1984-221 ble det uttalt:

”Etter min mening må det være berettiget å legge atskillig vekt på de opplysninger som er gitt om domfeltes helt spesielle og positive holdning til oppklaringen av meget alvorlige narkotikaforbrytelser.”

Høyesterett fremhevet her at det var *berettiget* å legge vekt på tilståelsen ved straffutmålingen. Men uttalelsene sier i utgangspunktet ikke noe annet enn det som fremgår av ordlyden i den tidligere lovbestemmelsen. I tillegg fremgår det av dommen at tilståelsen kunne tillegges ”atskillig vekt” i dette tilfellet.

⁹ Jf. Mæland(1999)s.163

I en senere avgjørelse fremgår det at man ikke kunne trekke opp et generelt straffutmålingsprinsipp på området, jf.Rt-2000-31. Det ble her uttalt på s.33:

”Spørsmålet om hvilken betydning en domfelts medvirkning til sakens oppklaring skal ha ved straffutmålingen, kan komme opp i en rekke ulike sammenhenger. Noe generelt straffutmålingsprinsipp kan etter mitt syn ikke her oppstilles. Betydningen av tilståelsene vil avhenge av forbrytelsens karakter, men også en rekke andre forhold - av både generell og konkret karakter - vil måtte trekkes inn i vurderingen.”

Det må på bakgrunn av dette legges til grunn at det ikke forelå noe generelt prinsipp i straffutmålingen vedrørende tilståelsens betydning. Retten hadde på denne tiden ingen plikt til å ta tilståelsen i betraktning. Den tidligere §59 var en ”kan”-regel, og spørsmålet om tilståelsen i det hele tatt skulle ha betydning måtte, som Høyesterett uttalte i dommen, ses i sammenheng med ”en rekke andre forhold”. Høyesterett uttalte ikke hvilke forhold som kom inn i vurderingen. Betydningen av tilståelsen i gjeldende rett før lovendringen ville også være avhengig av hvilke andre (formildende og skjerpende) omstendigheter som forelå i saken.

2.2 Bakgrunnen for lovendringen

Lovendringen av 2.mars 2001 nr.7 ble foretatt på bakgrunn av et initiativ fra departementet om å korte ned saksbehandlingstiden i straffesaker. Som tidligere nevnt var *formålet* å fremme betydningen av tilståelser¹⁰.

Forarbeidene vier stor plass til de ulike hensyn som taler for å tillegge tilståelser større vekt ved straffutmålingen. Disse hensynene må anses som bakgrunnen for lovendringen, og får betydning for hvilke momenter rettspraksis kan ta i betraktning ved spørsmålet om tilståelsesrabatt.

¹⁰ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),kap.9,s.44 og pkt.1.4 ovenfor

Avhandlingen vil i det følgende gå gjennom de ulike momentene forarbeidene vektlegger. Enkelte steder vil eksempler fra tidligere praksis eksemplifisere hvordan hensynene faktisk har gjort seg gjeldende i tidligere praksis.

2.2.1 Prosessuell besparelse

Lovforslaget til straffeloven §59, 2.ledd ble utarbeidet med et mål om å oppnå en hurtigere saksbehandling i straffesaker. Begrunnelsen var bl.a. at en tilståelse kan føre til prosessøkonomisk besparelse da denne kan bidra til mindre ressursinnsats og en tidsbesparelse for både domstolene og påtalemyndigheten. Dette vil igjen føre til en raskere straffesaksbehandling.

Det fremgår av forarbeidene at de prosessøkonomiske hensyn har en sentral rolle ved spørsmålet om tilståelsesrabatt skal gis. Det blir pekt på at siktedes tilståelse kan føre til en mindre arbeidskrevende behandling, med en raskere påtaleavgjørelse og dom. Bakgrunnen for dette er at tilståelsessaker ikke vil ha det samme behovet for etterforskning av saken. Det vil heller ikke være en så omfattende bevisførsel som vanligvis er påkrevd, da det vil være færre og enklere bevisstema. Forarbeidene peker på at en slik prosessuell besparelse fører til frigjorte ressurser og et økt tempo i straffesaker¹¹. Momentene som her er opptrukket skriver seg fra arbeidsgruppen som forberedte lovendringen, jf. sammenfatningene gjengitt i Ot.prp.nr.81(1999-2000). Departementets vurdering var at det skulle legges større vekt på tilståelser for å fremme en raskere og billigere saksbehandling¹². Justiskomiteens flertall bemerker kort at de prosessøkonomiske hensynene er viktige¹³.

¹¹ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

¹² Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.3 nr.2

¹³ Jf.Innst.O.nr.45(2000-2001),pkt.6

De prosessøkonomiske konsekvensene har ulik vekt i den konkrete sak. Den prosessuelle besparelsen er f.eks. alltid avhengig av *hvilket tidspunkt* tilståelsen ble avgitt. Dette fremgår av en bemerkning i forarbeidenes spesielle del der det uttales¹⁴:

”Viktige momenter vil her være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Dette vil igjen bero på en rekke forhold, for eksempel på hvilket stadium av saken tilståelsen kommer”.

Arbeidsgruppen konstaterer at ytterpunktene er klare.¹⁵ Dersom siktede tilstår i første avhør, og tilståelsen er det eneste bevismaterialet av betydning påtalemyndigheten har, vil forklaringen få store prosessøkonomiske konsekvenser. Det motsatte forholdet er saker der siktede tilstår først under hovedforhandlingen, da vedkommende innser at de øvrige bevis er sterke nok til en fellende dom. Det vil her foreligge en liten prosessøkonomisk betydning, men tilståelsen kan likevel tillegges vekt på bakgrunn av andre momenter.

Andre forhold som havner i mellomsjiktet av disse er det etter mitt syn vanskelig å si noe generelt om. Det øvrige bevisbildet og de ulike hensynene er avgjørende for om man kan hevde at tilståelsen fører til en prosessuell besparelse, og videre om tilståelsen skal tillegges vekt eller ikke. Den prosessøkonomiske besparelsen er også avhengig av om saken kan pådømmes som tilståelsessak eller må gjennom behandling under hovedforhandling.

2.2.2 Hensyn til fornærmede

Ved utarbeidelsen av §59, 2.ledd ble hensynet til fornærmede trukket frem som et argument for å tillegge siktedes tilståelse betydning ved straffutmålingen. Dette må anses som en generell tendens i straffeprosessen, der det blir fremhevet en økt fokusering på fornærmede. Det foreligger en utvikling i retning av å synliggjøre og vektlegge fornærmedes rettigheter i

¹⁴ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),kap.9 s.44

¹⁵ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.2

større grad. Gjennom endring i regelverket kan fornærmede bli gitt styrkede prosessuelle rettigheter¹⁶.

Forarbeidene fremhever at hensynet til fornærmede har særlig betydning i sedelighetssaker¹⁷. Både etterforskningen og rettergangen kan føre til mindre belastning for fornærmede dersom siktede tilstår. Ved en tilståelse kan siktede lette fornærmedes situasjon, da offerets troverdighet ikke blir trukket i tvil. Momentet skal tas i betraktning ved avgjørelsen om tilståelsesrabatt skal gis eller ikke. Gjerningsmannen vil i slike tilfeller ta ansvar for egne handlinger, hvor følgene er at fornærmede blir trodd og påkjenningen kan bli redusert. Uttalelsene skriver seg fra arbeidsgruppens oppfatning¹⁸. Det blir ikke trukket frem noen innvendinger mot hensynet fra høringsinstansene.

Departementet slutter seg til arbeidsgruppens synspunkter og påpeker at tilståelsen kan føre til at straffesaken kan gjennomføres på en mer hensynsfull måte overfor ofrene¹⁹.

Tilståelsens betydning for fornærmedes situasjon vil være et av mange viktige momenter i vurderingen av straffereduksjon²⁰. Justiskomiteen bemerker at det ”særlig legges vekt på om tilståelsen har hatt betydning for offeret”²¹. Komiteen påpeker altså at hensynet er av en *særlig* viktig karakter dersom det gjør seg gjeldende i den enkelte sak.

Tidsmomentet kan også ha en ikke uvesentlig betydning i straffesaker der hensynet til fornærmede tas i betraktning. Dette fremgår i de samme uttalelsene i forarbeidene som vist til ovenfor²². Etter min mening innebærer dette at en tilståelse, uansett når i prosessen den kommer, nesten alltid vil føre til at fornærmede blir trodd. Likevel kan mange av de

¹⁶ Jf. NOU-2006-10, pkt. 2.1.1

¹⁷ Jf. Ot.prp.nr.81(1999-2000), pkt. 6.2.1.1

¹⁸ Jf. Ot.prp.nr.81(1999-2000), pkt. 6.2.1.1

¹⁹ Jf. Ot.prp.nr.81(1999-2000), pkt. 6.2.1.3

²⁰ Jf. Ot.prp.nr.81(1999-2000), kap. 9 s.44

²¹ Jf. Innst.O.nr.45(2000-2001), kap. 6

²² Jf. Ot.prp.nr.81(1999-2000), kap. 9 s.44, jf. avhandlingens pkt.2.2.1

ovennevnte momentene forsvinne dersom erkjennelsen kommer på et sent tidspunkt. Frem til da kan prosessen ha vært langvarig og inngripende, og i visse tilfeller kan fornærmede også måtte gjennomgå belastende ankerunder. Jo tidligere i prosessen tilståelsen blir satt frem, desto mer spares fornærmede i frykten av ikke å bli trodd.

Som forarbeidene påpeker, har hensynet til fornærmede særlig betydning i sedelighetssaker. Eksempel på at hensynet er vektlagt i tidligere praksis finner vi bl.a. i Rt-1999-1012. Saken dreide seg om en speiderleder som hadde misbrukt sin tillit og forgrepet seg gjentatte ganger på mindreårige barn i speidergruppen. Retten uttalte vedrørende tilståelsen og hensynet til de fornærmede²³:

” Når jeg ikke finner grunn til å skjerpe straffen ut over dette, legger jeg bl.a. vekt på at domfelte allerede i sin første politiforklaring erkjente de fleste av de forhold som han er domfelt for. I sin alminnelighet vil tilståelser i saker som dette innebære at fornærmede spares for den tilleggsbelastning som ligger i frykten for ikke å bli trodd.”

I Rt-1999-1895 er det tilsvarende uttalt²⁴:

” Men det er i saken også særlige omstendigheter som trekker i formildende retning. Jeg nevner domfeltes tilståelse, som i vesentlig grad har bidratt til å oppklare saken, med den følge at overgrepene ikke kan trekkes i tvil.”

Til tross for at det forelå alvorlige overgrep på barn, ble altså tilståelsene og hensynet til de fornærmede trukket frem som formildende omstendighet.

²³ Jf.Rt-1999-1012,s.1013

²⁴ Jf.s.1897

2.2.3 Betydning for oppklaring av saken

Siktedes erkjennelse kan også få materiell betydning i straffesaken. Forarbeidene trekker frem at tilståelsen kan få særlig betydning for oppklaring av saken ved vinningskriminalitet. Slike sakstyper blir ofte henlagt på bakgrunn av bevisets stilling, slik at tilståelsen kommer inn som et avgjørende bevis, jf. arbeidsgruppens uttalelser²⁵. Departementet peker videre på at man på bakgrunn av dette vil oppklare flere saker²⁶.

Forarbeidenes spesielle del nevner i en og samme vending at hensynet til fornærmede og prosessuelle besparelser, ”igjen beror på en rekke forhold, for eksempel på hvilket stadium av saken tilståelsen kommer og hvilken betydning tilståelsen har for oppklaringen av saken”. Til tross for at tidsmomentet og det materielle hensynet er nevnt som undermomenter trukket opp mot hensynet til fornærmede og prosessuelle besparelser, vil det etter min mening også være interessant å se disse i forhold til hverandre. Tidspunktet for tilståelsen kan gjøre seg særlig gjeldende i forhold til oppklaring av saken. Dette har sammenheng med at bevissituasjonen ofte er mangelfull på et tidlig tidspunkt av etterforskningen. Kommer tilståelsen på dette tidspunktet, kan den materielle betydningen bli stor.

I Rt-1980-48 finner vi et eksempel på hvordan siktedes tilståelse hadde materiell betydning i straffesaken, og dermed kom inn som et formildende element i straffeutmålingen. Vedrørende de formildende omstendighetene ble det uttalt på s.49:

” Som påpekt av byretten, foreligger det i denne sak flere omstendigheter som må tillegges vekt i formildende retning. [...] Under politiets etterforskning viste han vilje til å legge kortene på bordet, og han erkjente salg av narkotika uten at politiet satt inne med beviser.”

²⁵ Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

²⁶ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.3 nr.2

Et annet eksempel fra rettspraksis finner vi i Rt-1984-221, hvor det fremgår hvordan straffenedsettelsen kan skje ut fra tilståelsens betydning for oppklaring av saken. Det uttales på s.221 og 222:

” Jeg er likevel kommet til at straffen bør settes noe lavere enn fastsatt av lagmannsretten.

[...]

Etter min mening må det være berettiget å legge atskillig vekt på de opplysninger som er gitt om domfeltes helt spesielle og positive holdning til oppklaringen av meget alvorlige narkotikaforbrytelser. Hensett til de helt særegne omstendigheter i denne sak finner jeg at straffen bør kunne settes til fengsel i 3 år.”

Hensynet til å finne den materielle sannhet har alltid stått i fokus hos domstolene. Når siktede har vist positive holdninger til å oppklare saken blir dette ansett som et formildende moment i straffutmålingen.

2.2.4 Mothensyn

Det blir trukket opp enkelte hensyn som taler mot lovendringsforslaget.

Arbeidsgruppen peker i hovedsak på tre ulike hensyn²⁷. For det første kan en lovfesting av tilståelsesrabatten føre til økt fare for falsk tilståelse. Siktede tar ikke sjansen på at han blir frifunnet, og ser det mer tjenlig å gi en falsk tilståelse. Dette kan øke muligheten til redusert straff. Videre påpeker arbeidsgruppen at ordningen kan føre til lavere straffenivå. Hensynet vil imidlertid kun gjøre seg gjeldende ved tilståelser, og ikke føre til en generell reduksjon av dagens straffenivå. Endelig blir det fremhevet at straffens preventive virkning kan bli svekket i saker med uforbeholden tilståelse. Til tross for bemerkningene mener arbeidsgruppen det er viktig med en lovendring slik at tilståelser får økt betydning i straffutmålingen.

²⁷ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

I Innst.O.nr.45(2000-2001) kap.6 fremgår det av en kort bemerkning at komiteen ser faren ved at det vil forekomme falske tilståelser og at straffnivået vil bli lavere. Likevel anses det viktigere å opprette en økt vektlegging av tilståelser, slik at motargumentene ikke er sterke nok.

3 Ordlyden i straffeloven §59, 2. ledd

3.1 "Uforbeholden tilståelse"

Det fremgår av straffeloven §59, 2.ledd at retten skal ta en "uforbeholden tilståelse" i betraktning. Uttrykket skal forstås på samme måte som i straffeprosessloven §248 om tilståelsesdom. Dette er fastslått i Ot.prp.nr.81(1999-2000) kap.9 s.44. Avhandlingen vil i det følgende basere seg på nyere og eldre teori og praksis hentet fra både §59, 2.ledd og straffeprosessloven §248 vedrørende uttrykket "uforbeholden tilståelse". Det skal dog nevnes at kildene til §59, 2.ledd i de fleste tilfeller kun viser til straffeprosessloven §248 ved tolkningen av vilkåret.

Hva som ligger i vilkåret "uforbeholden tilståelse" blir formulert av Hov som "en tilståelse uten forbehold, en tilståelse «uten om og men»"²⁸. Tidligere ble det uttalt at tilståelsen må være "fullstendig" for at den kan kunne anses som uforbeholden²⁹. Man kan også si at forklaringen skal være reservasjonsløs. På bakgrunn av en ren språklig fortolkning, kan man ikke alene komme frem til innholdet av uttrykket, og de ovennevnte uttalelsene gir oss ingen videre veiledning enn uttrykket selv.

I det følgende skal avhandlingen redegjøre for hvordan tilståelsen må være uforbeholden i relasjon til de faktiske omstendighetene i straffebudet. For å belyse nærmere hva som

²⁸ Jf.Hov(2007),s.327

²⁹ Jf.Andorsen(1983)s.227

ligger i vilkåret ”uforbeholden tilståelse” er det derfor hensiktsmessig å se tilståelsen i forhold til de objektive straffbarhetsgrunnene, til skyldspørsmålet og i relasjon til straffrihetsgrunnene og andre reservasjoner. De ulike relasjonene vil bli illustrert med eksempler fra teori og rettspraksis. Rent terminologisk vil avhandlingen benytte begrepene skyldkravet, skyldspørsmålet og det subjektive gjerningsinnholdet om hverandre. Det samme er tilfellet med begrepene de objektive straffbetingelser, lovkravet og straffespørsmålet.

3.1.1 Tilståelsen i forhold til de objektive straffbetingelser

For at tilståelsen skal kunne anses som ”uforbeholden” må den dekke alle de faktiske omstendighetene i straffebudet, både i forhold til det objektive og det subjektive. Dette ligger i uttrykkets karakter ”uforbeholden”, altså uten forbehold i henhold til straffebudet. Dette innebærer at forklaringen må dekke alle sider ved skyldspørsmålet. Utgangspunktet er noe annerledes i relasjon til straffespørsmålet, da forklaringen her kan bli supplert av saksdokumentene og likevel anses som uforbeholden³⁰. Skillet mellom skyld- og straffespørsmålet vil derfor ha betydning i det følgende.

Utgangspunktet er at siktede må ha begått en handling som rammes av et straffebud. Videre må det fremgå av siktedes forklaring at han har foretatt en handling, eller unnlatt å følge et påbud, som omfattes av gjerningsbeskrivelsen. Avhandlingen vil i det følgende ta utgangspunktet i tilståelser av fullbyrdede handlinger og hva som skal til for at forklaringen dekker alle elementer i gjerningsbeskrivelsen. Medvirkningshandling og forsøkshandlinger kan også være straffbare, og kravene til en uforbeholden tilståelse vil gjelde på samme måte overfor disse.

Det må fremgå av tilståelsen at alle elementene i gjerningsbeskrivelsen er oppfylt. I forhold til f.eks. narkotikaforbrytelser etter straffeloven §162, 1.ledd innebærer dette at siktede forklarer at han:

³⁰ Jf.Andorsen(1983)s.234

- ”tilvirker, innfører, utfører, erverver, oppbevarer, sender eller overdrar”
- et ” stoff som etter regler med hjemmel i lov er ansett som narkotika”

Det må fremgå av forklaring at siktedes handling rammes av et av de oppregnede begrepene (tilvirker osv), videre at det gjelder et narkotisk stoff.

I forhold til seksualforbrytelser etter straffeloven §195 må forklaringen omhandle følgende elementer for å anses som uforbeholden i henhold til straffespørsmålet. Siktede må tilstå å:

- ha hatt ”seksuell omgang”
- med ”barn under 14 år”

Dersom det foreligger skjerpene omstendigheter etter §195, 1.ledd, 2.punktum eller 2.ledd, må siktede også gi en forklaring som viser at disse omstendighetene er til stede.

I enkelte tilfeller kan straffutmålingen suppleres med andre momenter enn akkurat hva som fremgår av siktedes forklaring³¹. Det vil f.eks. ikke være nødvendig at siktede forklarer at barnet var ”under 14 år” etter §195. Villfarelse vedrørende barnets alder utelukker ikke straffeskyld, jf.3.ledd. På bakgrunn av dette vil det være tilstrekkelig med en konstatering gjennom øvrige saksdokumenter at barnet var ”under 14 år”. Dersom villfarelsen er aktsom, vil handlingen imidlertid være straffri³².

Det finnes tilfeller der det er problematisk for siktede å gi en uttømmende forklaring med henhold til straffespørsmålet³³. Det kan da bli aktuelt å supplere tilståelsen med øvrige saksdokumenter. Et eksempel på slik supplerende dokumentasjon er tilfeller der siktede f.eks. har mangelfull kunnskap om følgene eller omfanget av handlingen³⁴. Dersom siktede f.eks. er noe usikker på hvilken mengde narkotika vedkommende var i besittelse av, kan

³¹ Jf.Andenæs(2004)s.414

³² Jf.§196,2.ledd og Rt-2005-833

³³ Jf.Bjerke(2001)s.898-899

³⁴ Jf.Langbach(2007)s.446

forklaringen vedrørende den eksakte mengden utfylles av opplysninger i dokumentene. Supplementet må likevel ikke få betydning for om forholdet f.eks. skal subsumeres under straffeloven §162, 2.ledd eller ikke. I Rt-1992-1466 innrømmet siktede å være i besittelse av 8 kg hasj, mens retten fant det bevist at den korrekte mengde var 15 kg. Avviket var for stort for at forklaringen kunne anses som uforbeholden. Avgjørende momenter for om forklaringen kan suppleres med øvrig dokumentasjon eller ikke, er eventuelt hvor stort avviket er og siktedes motiver ved å forklare seg "forbeholdent" på området.

Det forekommer at slike supplementer er i direkte motstrid til siktedes forklaring. Grunnen til at det oppstår motstrid kan enten være at siktede tar visse reservasjoner eller at det fremgår tillegg som taler i hans favør³⁵. Rettspraksis tilsier at tilståelsen og tilleggsdokumentasjonen må være i "vesentlig" uoverensstemmelse for at motstriden skal føre til at forklaringen er forbeholden. Mindre uoverensstemmelser medfører ingen videre betydning³⁶.

Siktede må ikke hevde at det foreligger objektive straffrihetsgrunner, da dette vil være en reservasjon i forhold til straffespørsmålet. Denne problematikken blir behandlet under pkt.3.1.3.

3.1.2 Tilståelsen i forhold til skyldspørsmålet

De subjektive betingelsene innebærer at gjerningsmannen må ha utvist den grad av skyld som straffebudet krever. Dette innebærer at skylden omfatter alle elementene i gjerningsbeskrivelsen. Vilkåret om at tilståelsen skal være "uforbeholden" har størst betydning i forhold til skyldspørsmålet, da tilståelsen må være såpass fullstendig og utførlig at man med sikkerhet kan legge til grunn at siktede er skyldig³⁷. Supplering av øvrige dokumenter fra saken skal ikke skje i forhold til skyldspørsmålet.

³⁵ Jf.Hov(2007),s.331

³⁶ Jf.Andenæs(2000)s.414

³⁷ Jf.Hov(2007),s.327

En uforbeholden tilståelse er mer enn en ren skylderkjennelse³⁸. Det vil derfor ikke være *tilstrekkelig* med erkjennelse av straffeskyld. Andenæs fastslår at en skylderkjennelse er ”rettslig sett ingen tilståelse”³⁹. Dette kan illustreres av Rt-1990-801 som gjaldt føring av båt i beruset tilstand. Høyesterett uttalte⁴⁰:

”Det som her er sagt, er etter min mening for snaut til å oppfylle kravet om uforbeholden tilståelse i straffeprosessloven §248. Domfeltes forklaring er på dette punkt begrenset til en skylderkjennelse, og han har ikke uttalt seg nærmere om slike forhold som er nødvendige for å bedømme om han var beruset i lovens forstand.”

Videre vil det heller ikke være *nødvendig* med en erkjennelse av skyld⁴¹, så lenge siktede har tilstått de faktiske forhold. Dette har Høyesterettspraksis fastslått gjentatte ganger. Rt-2005-559 illustrerer forholdet. Saken gjaldt utmåling av straff der tiltalte hadde tilstått å ha seksuell omgang med et barn under 14 år. Tiltalte erkjente ikke straffeskyld da han trodde fornærmede var 16 år. Høyesterett la til grunn at det ikke var nødvendig med erkjennelse av straffeskyld, så lenge han erkjenner de faktiske forhold og disse ble rammet av straffebudet. Førstvoterende uttalte⁴²:

” Spørsmålet er om en slik tilståelse - hvor den siktede erkjenner de faktiske forhold, men ikke straffeskyld - er uforbeholden.

[...]

Jeg finner på denne bakgrunn at tilståelsen i relasjon til straffeloven §59 andre ledd må dekke alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar - både av objektiv

³⁸ Jf.Hov(2007),s.328

³⁹ Jf.Andenæs(1963)s.86

⁴⁰ Jf.s.801

⁴¹ Jf.Andenæs(2000)s.412

⁴² Jf.avsn.17 og 19

og subjektiv art. Derimot kan det ikke kreves at den siktede har erkjent straffeskyld.”

Da uaktsom villfarelse om fornærmedes alder etter straffeloven §195 har ingen betydning for straffbarheten, ble tilståelsen ansett for å oppfylle vilkåret til uforbeholdenhet⁴³. Dette kan ses på som et tilfelle der siktede avgir en uforbeholden forklaring og viser seg skyldig på bakgrunn av tilståelsen, men likevel nekter straffskyld. Tilståelsen anses for å være ”uforbeholden”, da både de subjektive og de objektive straffbarhetsbetingelsene fremgår av tilståelsen.

Hovedformene for subjektiv skyld i strafferetten er forsett og uaktsomhet, og tilståelsen må dekke det subjektive gjerningsinnholdet i den straffebestemmelsen siktelsen gjelder for at forklaringen skal anses som uforbeholden. I hovedregelen i straffeloven §40, 1.ledd fastslås det at gjerningsmannen må ha utvist forsett på gjerningsøyeblikket for å kunne kjennes skyldig. Uaktsomme handlinger vil være straffebetinget der dette fremgår av straffebudet.

Dersom straffebudet inneholder skjønnsmessige begrep, f.eks. ”uaktsom” narkotikaforbrytelse i straffeloven §162, 4.ledd, trenger ikke siktede å innrømme at forholdet rammes av lovens karakteristikkk. Det er her tilstrekkelig at siktede gir retten grunnlag for å karakterisere handlingen som uaktsom gjennom forklaringen om de faktiske forhold⁴⁴. Det avgjørende er altså hva siktedes forklaring omfatter i faktisk henseende, ikke om det foreligger en skylderkjennelse eller ikke.

Dersom gjerningsmannen er selvforskyldt beruset på gjerningsøyeblikket, skal han bedømmes som om han hadde vært edru, jf. straffeloven §40, 1.ledd, 3.pkt. Det er her tale om at forsettet fingeres. Der f.eks. gjerningsmannen med truende atferd oppnår seksuell omgang med fornærmede, men på grunn av selvforskyldt rus ikke kan huske at han utviste truende atferd, kan retten fingere forsettet i forhold til straffeloven §192 litra a, jf. §40.

⁴³ Jf.avsn.20

⁴⁴ Jf.Haugen(2000)s.512

Dersom siktede avgir en tilståelse vedrørende forholdet, men forklarer at han ikke kan huske de subjektive forholdene, anses tilståelsen for å være forbeholden. I slike tilfeller vil ikke den subjektive skylden fremgå av tilståelsen, og dermed ikke være uforbeholden. Da forsettet er en del av det subjektive vilkåret for straff, må dette fremgå av siktedes egen forklaring for å kunne anses som uforbeholden. Tilståelsen vil også være forbeholden dersom siktede ikke husker hendelsen på annet grunnlag.

I visse tilfeller tillegges tilståelsen vekt på bakgrunn av hensynene til §59, 2.ledd, til tross for at forklaringen er forbeholden. Dette er fordi tilståelsen langt på vei har oppklart saken eller bidratt til en prosessøkonomisk besparelse, selv om den ikke oppfyller vilkåret som ”uforbeholden”. Vi finner eksempler på dette i Rt-2004-1287, hvor det forelå en straffnedsettelse med henvisning til *hensynene* bak §59, 2.ledd. Førstvoterende uttalte:

”Som jeg tidligere har nevnt, har domfelte forklart seg om en langt mer omfattende pengetransport ut av landet enn det politiet hadde kunnskap om gjennom beslaget av beløpet på 518.900 kroner. Forklaringen ble avgitt på et tidlig tidspunkt under etterforskningen, og har gitt et vesentlig bidrag til avdekkingen av omfanget av narkotikalovbruddene også i forhold til andre impliserte. Selv om han har benektet straffeskyld med henvisning til angivelig manglende kjennskap til at pengene stammet fra omsetning av narkotika, og straffeloven §59 annet ledd derfor ikke får direkte anvendelse, må det tas hensyn til hans forklaringer ved straffutmålingen. Formålet med bestemmelsen tilsier klart at straffen skal settes ned i et tilfelle som dette, selv om reduksjonen ikke kan bli like stor som om han hadde gitt en uforbeholden tilståelse.”

Siktedes forklaring bidro til oppklaring av saken, slik at hensynene bak §59, 2.ledd gjorde seg gjeldende. Forklaringen avdekket både eget og andres forhold, så det er ikke kun snakk om formildende omstendigheter på bakgrunn av øvrig samarbeid med politi og påtalemyndighet. Dette er hensyn som kommer inn i forhold til straffeloven §59, 2.ledd, men som ikke gjør seg gjeldende ved tilståelsesdom etter straffeprosessloven §248, pga de

ulike legislative hensynene bak regelverkene. Med grunnlag i dette kan det hevdes at tilståelsesrabatten i visse tilfeller rekker videre enn hva begrepet ”uforbeholden tilståelse” tilsier.

Dersom siktede tar forbehold i sin tilståelse med henvisning til straffrihetsgrunner, inneholder forklaringen en reservasjon. Straffrihetsgrunnene blir i sin helhet behandlet nedenfor, jf.pkt.3.1.3.

3.1.3 Tilståelsen i forhold til ulike reservasjoner

Forklaringen er ikke uforbeholden dersom tilståelsen inneholder forbehold som gjør at handlingen likevel ikke er straffbar, uten at dette fremgår av siktelsen.

Et av straffbarhetsvilkårene er at siktede er strafferettslig tilregnelig. Det er ikke nødvendig at det fremgår av forklaring om siktede er tilregnelig eller ikke. Dette blir lagt til grunn på bakgrunn av saksdokumenter om siktedes personlige forhold. Men dersom det tas forbehold med henhold til tilregnelighet, kan ikke tilståelsen anses som uforbeholden.

Det samme er tilfelle der siktede tar reservasjoner ved å påberope seg nødverge eller nødrett. Disse forbeholdene anses som objektive straffrihetsgrunner. I tilfeller der siktede påberoper seg straffrihetsgrunnene, vil tilståelsen aldri anses som uforbeholden. I Rt-1975-459 finner vi et eksempel på slik reservasjon. Siktede uteble ulovlig fra militærtjeneste med begrunnelse med at dette var nødvendig på grunn av sykdom i familien. Handlingen var ikke rettmessig. Forholdet kunne ikke pådømmes ved tilståelsesdom, da:

”siktede hevder at han ikke handlet ulovlig på grunn av sykdom i familien, og hvor straffbarheten beror på en vurdering av om sykdommen for siktede måtte fremstille seg som så alvorlig at den gjorde handlingen rettmessig. Det er en innsigelse som må vurderes på linje med om det f. eks. påberopes nødrett, jfr. Andenæs: Straffeprosess side 241.”

Det forelå da ingen uforbeholden tilståelse.

Videre vil forklaringer som hevder at det foreligger en unnskyldelig rettsvillfarelse ikke tilfredsstillende kravet til en uforbeholden tilståelse i forhold til skyldspørsmålet. Påberoper siktede seg en rettsvillfarelse og det samtidig kommer frem av forklaringen at villfarelsen ikke anses som unnskyldelig, vil tilståelsen likevel være forbeholden. I Rt-1973-921 erkjente ikke siktede at en villfarelse om promillegrensen var unnskyldelig. Kravet til en "uforbeholden tilståelse" var dermed ikke oppfylt. Høyesterett uttalte:

"Domfeltes protokollerte rettslige forklaring inneholder ingen erkjennelse av at alle subjektive betingelser for straffskyld er til stede. Han var etter sin forklaring ikke kjent med at det for fellelse er tilstrekkelig med en alkoholmengde i kroppen som kan føre til en alkoholkonsentrasjon i blodet som er større enn 0,5 promille, og han har ikke erkjent at denne rettsvillfarelse ikke var unnskyldelig. Jeg antar da at det ikke foreligger noen uforbeholden tilståelse, og finner at forhørsrettens dom må oppheves."

Spørsmålet om det foreligger provokasjon eller retorsjon er en straffritaksgrunn som tilhører skyldspørsmålet. Tilståelsen er forbeholden med henhold til skyldkravet dersom det tas forbehold med henvisning til en av disse, uten at dette fremgår av siktelsen.

3.2 Skal retten ta dette i betraktning

Videre fremgår det av ordlyden i straffeloven §59, 2.ledd at retten "skal" ta forklaringen "i betraktning". Etter en ren ordlydsfortolkning tilsier dette at domstolene har plikt til å vurdere alle uforbeholdne tilståelser, jf. "skal". Det foreligger derimot ingen plikt for domstolene å gi tilståelsesrabatt i alle tilfeller. Plikten henspeiler seg kun til at forklaringen må tas "i betraktning". Videre har lovgiver gitt domstolene en *adgang* til å gi straffereduksjon.

Arbeidsgruppen uttalte om dette⁴⁵:

”Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den *i tilfelle* skal være, må avgjøres av dommeren ut fra en *konkret* vurdering” (min utheving).

Det er altså opp til dommerens skjønn *om* tilståelsesrabatt skal gis eller ikke. Det blir ikke uttalt i forarbeidene hvilken betydning tilståelsen skal ha i den enkelte sak.

Departementet sa seg enig i denne forståelsen. Det ble videre uttalt⁴⁶:

”Domstolenes skjønn bør ikke bindes ved generelle bestemmelser. Straffen bør fastsettes etter en konkret helhetsvurdering i den enkelte saken. Det bør både være opp til retten om tilståelsen skal føre til redusert straff og hvor stor reduksjonen eventuelt skal være.”

Dette var også utgangspunktet i Innst.O.nr.45.

Det er dermed på det rene at tilståelsen ikke automatisk skal føre til straffereduksjon, jf. klar ordlyd og forarbeider. Det avgjørende for om tilståelsen leder til straffereduksjon eller ikke er bl.a. det øvrige bevisbildet i saken. Det blir også av betydning om det foreligger andre skjerpende hensyn som vil veie tyngre enn de formildende omstendighetene. Dette fremkommer av bl.a. uttalelser i Rt-2002-993⁴⁷;

”Hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning.”

⁴⁵ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.2

⁴⁶ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.2

⁴⁷ Jf.s.995 av kjennelsen

Videre blir det et spørsmål om *hvor stor* tilståelsesrabatten eventuelt skal være i det enkelte tilfellet. Her forholder ordlyden seg taus. Forholdet ble derimot belyst i forarbeidene, hvor det for øvrig ikke forelå full enighet mellom arbeidsgruppen og departementet.

Arbeidsgruppen mente at forarbeidene skulle angi en "normalrabatt" som domstolene kunne forholde seg til. Normalrabatten burde utgjøre 1/3, og i tilfeller der tilståelsen hadde særlig stor betydning kunne rabatten settes ned mot halv straff⁴⁸. Departementet var ikke enig i at det skulle angis et normalnivå, og uttrykte at rettspraksis kunne danne normalnivåer innen de enkelte saksområder. Departementet uttalte videre at de ikke sa seg enige med at rabatten i visse tilfeller kunne settes ned mot halv straff, for å hindre eventuelle negative konsekvenser som en så stor rabatt kunne medføre⁴⁹. Justiskomiteen var i dette tilfellet enig med departementets vurderinger⁵⁰.

Det er på visse saksområder utviklet seg et slikt normalnivå som forarbeidene taler om. Dette ser vi spesielt godt i narkotikatilfeller. Betydningen av en slik utvikling og behandlingen av rabattens størrelse redegjør avhandlingen for under pkt.4.4.

Lovteksten eller straffeprosessloven for øvrig gir heller ikke noen veiledning i forhold til om tilståelsesrabatten skal synliggjøres. Forarbeidene behandlet spørsmålet og arbeidsgruppen ønsket at domstolene skulle synliggjøre tilståelsesrabatten ved å angi hva straffen ville blitt uten tilståelsen. Departementet påpekte at det kan være vanskelig å angi tilståelsesrabatten i en eksakt vending, men uttrykte videre at det er viktig at den synliggjøres. Retten "bør" på bakgrunn av dette angi rabattens størrelse i en generell, skjønnsmessig vending⁵¹. Justiskomiteen uttalte om det samme forholdet⁵²:

⁴⁸ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.3

⁴⁹ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.3

⁵⁰ Jf.Innst.O.nr.45(2000-2001),kap.6

⁵¹ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.3 og kap.9 s.44

⁵² Jf.Innst.O.nr.45(2000-2001),kap.6

”retten bør angi betydningen av tilståelsen i generelle vendinger, og ikke ved angivelse av hvilken straff som ville blitt idømt hvis gjerningsmannen ikke hadde tilstått”.

Forholdet lovfestes med ny straffelov av 2005, sammen med de endringene som blir gjort i straffeprosessloven, jf.§40, 2.ledd nytt 3.punktum:

”Det skal opplyses i domsgrunnene om hvorvidt straffeloven §78 bokstav f er anvendt, og det bør angis hvilken betydning tilståelsen har hatt for straffutmålingen”.⁵³

Vi får her en lovfestet regel om at det ”skal” fremgå av domspremissene at det foreligger en uforbeholden tilståelse og at denne tas i betraktning. Dette blir også sedvanemessig gjort i praksis etter gjeldende rett, men lovendringen vil medføre en lovfestet plikt. Videre fastslår bestemmelsen at tilståelsens betydning ved straffutmålingen ”bør” angis. Det fremgår ikke av lovteksten om betydningen skal gis i generelle vendinger eller ved en konkret angivelse. Forarbeidene til loven av 2005 uttrykker at man vil gå bort fra Justisdepartementets tidligere oppfatning om at det kun er ønskelig med en generell angivelse av tilståelsesrabattens størrelse. I Ot.prp.nr.90(2003-2004) s.485 ble det uttalt:

”Dersom det er mulig å angi eksakt hvor stort fradraget er, bør dette gjøres. Særlig der det i praksis har utviklet seg fastlagte nivåer for straff for ulike typer av lovbrudd, lar dette seg gjøre. I andre tilfeller bør det angis i mer generelle vendinger hvor stor rabatten har vært.”

På bakgrunn av det nye regelverket vil det bli mer synliggjort hvilken vekt domstolene tillegger siktedes forklaring i den enkelte sak. Betydningen av tilståelsen i seg selv vil også bli forsterket, da forklaringen kommer klarere frem i domspremissene.

⁵³ Jf.Ot.prp.nr.8(2007-2008)

3.3 Under minstestraff og mildere straffart

Ordlyden i §59, 2.ledd tilsier at domstolene kan ”nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart” der det foreligger en uforbeholden tilståelse.

Dersom det er angitt en minstestraff i det konkrete straffebudet, kan straffen settes under denne, jf. ”under det for handlingen bestemte lavmål”. Utgangspunktet må suppleres med straffeloven §17 litra a, der lovens alminnelige minimumsstraff er 14 dager.

Fengselsstraffen kan uansett ikke settes lavere enn dette.

I straffeloven §162, 3.ledd vedrørende strafferammen i narkotikalovbrudd med betydelig kvantum finner vi et eksempel på hvordan regelen kommer til anvendelse. Her fastsettes en strafferamme fra 3 til 15 år. Dersom tilståelsesrabatt gis ved straffutmålingen, kan fengselsstraffen settes under 3 år, men aldri lavere enn 14 dager.

Det andre alternativet i §59, 2.ledd er at domstolene kan sette straffen til ”en mildere straffart”. Man må her se hen til hvilken straffart det bestemte straffebudet trekker opp, for å kunne avgjøre hva som er en mildere straffart. Vi kan igjen ta straffeloven §162, 3.ledd som eksempel, der den fastslåtte straffart kun er ”fengsel”. Ved saker med tilståelsesrabatt kan andre straffarter være aktuelle i disse tilfeller, f.eks. bot eller samfunnsstraff i stedet for fengsel. Det vil være mulig å idømme samfunnsstraff etter §59, 2.ledd, selv om dette ikke er aktuelt etter straffeloven §28a. Den sistnevnte bestemmelsen opererer med et vilkår om at samfunnsstraff kun er aktuelt når straffen ellers ikke er strengere enn 1 år. Mer om de enkelte straffartene under pkt.4.3.

3.4 Bestemmelsens virkeområde

Straffeloven §59, 2.ledd får anvendelse ved alle straffbare handlinger. Dette er uansett hvilket straffebud det er tale om og uansett straffebudets grovhet. Dette innebærer at det kan være like aktuelt med tilståelsesrabatt i en drapssak som i en trafikkovertrødelse.

Anvendelsesområdet fremgår implisitt ved at det ikke er nevnt noen begrensninger av virkeområdet i lovteksten.

Dette innebærer at tilståelsesrabatt også kan komme til anvendelse overfor foretak, jf. straffeloven kap.3a vedrørende straffansvar for foretak. Det fremgår av Ot.prp.nr.81(1999-2000) pkt.6.3.1 at det fikk bred tilslutning blant både arbeidsgruppen, høringsinstansene og departementet at tilståelsesrabatt også skulle få anvendelse overfor disse.

4 Tilståelsens betydning ved straffutmålingen

4.1 Innledning

Det er til nå blitt sett på hvordan straffeloven §59, 2.ledd skal tolkes i lys av bl.a. ordlyd og forarbeider. I det følgende skal avhandlingen se hen til om retningslinjene i forarbeidene er blitt fulgt opp i rettspraksis. Avhandlingen tar her for seg forholdet til de ulike hensyn bak bestemmelsen, tilståelsesrabattens kvantitative side, den kvalitative side, og synliggjøring av rabatten.

Som tidligere nevnt, vil avhandlingen kun behandle seksualforbrytelser og narkotikaforbrytelser som skriver seg fra Høyesterettspraksis. Med narkotikaforbrytelser menes forbrytelser etter straffeloven §162. Avhandlingen tar videre for seg seksualforbrytelser som innebærer overtredelse av straffeloven kap.19. Saksområdene er plukket ut på bakgrunn av at tilståelsesrabatt anses for å være spesielt anvendelig på områdene, og disse vil belyse ulike sider ved rabattordningen. Utvalget av dommer er innhentet fra Lovdata på bakgrunn av rettspraksis fra tiden etter lovendringen i 2001. Siktemålet har vært å ta med *alle* dommer som behandler tilståelsesrabatt i narkotika- eller seksualforbrytelser, og tar med dette utgangspunkt i de 56 Høyesterettsdommene hvor tilståelsesrabatt er behandlet eller gitt. Et representativt utvalg av dommene vil det bli sitert fra, mens de statistiske tallene tar utgangspunkt i det totale antallet av dommer som

foreligger, jf. statistikkgrunnlaget vedlegg 1 og 2. Det er dog en usikkerhet i søkekriteriene, og avhandlingen kan ikke garantere at samtlige relevante avgjørelser er fanget opp. Tilfeller der det ikke foreligger en tilståelse, men f.eks. kun erkjennelse av de faktiske forhold, blir ikke behandlet. Videre er det ikke alle dommer som henviser direkte til §59 og/eller en "uforbeholden tilståelse". Ser man uttalelsene om tilståelse/forklaring i sammenheng med straffutmålingen og de lavere domsinstanser, kommer det likevel frem at det er tilståelsesrabatt som blir vurdert. Slike tilfeller tas med. Endelig tar statistikken med tilfeller hvor Høyesterett bygger på uttalelser fra lavere domsinstans, der uttalelsene relaterer seg direkte til tilståelsen og den lavere instans' oppfatning.

Ved domstolenes reaksjonsfastsettelse benyttes ulike straffutmålingsmomenter. Svært mange faktorer kommer inn ved straffutmålingsspørsmålet, faktorer som vil variere etter den konkrete sak og forholdene for øvrig. På bakgrunn av dette kan det ikke sies noe *generelt* om hvilken vekt tilståelsen alene vil ha i forhold til de øvrige straffutmålingsmomentene. Hvilken betydning tilståelsen får vil derimot være avhengig av de hensyn forklaringen ivaretar i den konkrete sak.

4.2 Vurdering av de ulike momentene

I statistikken som omfatter de enkelte momentene, kan flere hensyn bli nevnt i en og samme dom. Statistikken tar ikke for seg betydningen av om hensynet fungerer alene eller sammen med andre momenter.

4.2.1 Tilståelser uten rabatt

Ved spørsmålet om hvilken vekt tilståelsen skal tillegges, vil det være interessant å vurdere om det er visse utslagsgivende momenter for saker *uten* tilståelsesrabatt. Ved Høyesterettspraksis vedrørende **seksualforbrytelser** er det ca.19% av tilfellene hvor straffen ikke ble redusert til tross for at det forelå en uforbeholden tilståelse etter straffeloven §59, 2.ledd.

Et eksempel på dette finner vi i Rt-2001-1674. Saken gjaldt voldtekt av ei 10 år gammel jente, jf. straffeloven §§192, 1.ledd, 1.alternativ og 195, 1.ledd, 1.alternativ.

Gjerningsmannen var 54 år gammel og hadde planlagt å innlede seksuell kontakt med småjenter, for at overgrepene skulle bli fotografert og senere distribuert. I forbindelse med straffutmålingen uttalte førstvoterende:

”Så alvorlig som det straffbare forhold er, kan jeg ikke se at domfeltes tilståelse eller tidsforløpet kan gi grunnlag for nedsettelse av straffen.”

Hovedbegrunnelsen for at tilståelsen ikke ble tillagt vekt var grovheten av det straffbare forholdet. Overgrepet og forholdene ellers var så alvorlige, at disse hensynene hadde større vekt enn gjerningsmannens tilståelse. Høyesterett la videre til grunn at domfeltes ”tilståelse må for øvrig ha hatt liten betydning i den bevissituasjon som ellers forelå”. Siden tilståelsen heller ikke hadde noen materiell betydning, forelå ingen grunn til å redusere straffen.⁵⁴

Ved **narkotikaforbrytelser** blir det uttalt i hele 27% av dommene at den uforbeholdne tilståelsen hadde ”begrenset betydning/ vekt”. I motsetning til seksualforbrytelsesdommene er det ingen av disse som sier i klartekst at tilståelsen er uten betydning. Det er noe uvisst hva dommerne legger i dette uttrykket, da det i visse tilfeller ser ut til at tilståelsen blir tillagt noe vekt ved straffutmålingen, mens i andre saker har den ikke betydning i det hele tatt. Uttrykksmåten forekommer også i seksualforbrytelser, men er ikke benyttet like hyppig som ved narkotikatilfeller. Dette innebærer at det ved seksualforbrytelser gjøres klarere om tilståelsen har hatt betydning eller ikke.

I Wonderboy-saken⁵⁵ uttalte førstvoterende;

”Jeg er enig med lagmannsretten i at i den grad det foreligger tilståelser har de *begrenset vekt* ved straffutmålingen.” (min utheving)

⁵⁴ Jf.s.1677

⁵⁵ HR-2008-1600-A

Denne uttalelsen tyder på at tilståelsene ikke fikk særskilt betydning i reaksjonsfastsettelsen. Ses sitatet i sammenheng med lagmannsrettens uttalelse, der det påpekes at ingen av de tiltalte har ”avgitt en uforbeholden tilståelse av vekt for straffespørsmålet”, har forklaringen etter min mening ikke hatt betydning for reaksjonsfastsettelsen i det hele tatt. Begrunnelsen fra lagmannsretten var at forklaringene gjaldt ”det forhold som under enhver omstendighet må anses som ugjendrivelig bevist”. I likhet med den førstnevnte dommen hadde domfeltes tilståelse heller ikke i dette tilfellet noen materiell betydning.

Også i Rt-2007-763 kunne tilståelsen bare ”tillegges begrenset vekt”. Ved begrunnelsen ble det vist til tilståelsens manglende materielle betydning, sammen med at tilståelsen ble avgitt på et sent tidspunkt. Om tilståelsens begrensede betydning uttalte Høyesterett:

”Dels omfattet de forhold hvor det måtte fremstå som klart at han ville bli dømt, og dels kom tilståelsene på et sent tidspunkt.”

Det generelle utgangspunktet er at det ikke stilles krav til at forklaringen har hatt materiell betydning. Det er heller ikke slik at forarbeidene eller øvrig Høyesterettspraksis fremhever dette hensynet fremfor andre. Men i vurderingen av om tilståelsen skal føre til reduksjon i straffen, blir det øvrige bevisbildet av stor betydning, jf. de ovennevnte dommer. Et gjennomgående moment i både seksual- og narkotikasaker der tilståelsesrabatt ikke blir gitt er forklaringens manglende materielle betydning. Et annet gjentatt moment i narkotikasaker er tidspunktet for forklaringen. Kommer tilståelsen sent, vil sjelden de øvrige hensynene gjøre seg gjeldende med like stor kraft. Mer om denne betydningen under pkt.4.2.5.

I det følgende vil statistikken kun ta for seg saker hvor tilståelsesrabatt foreligger. Dette innebærer at de rabatterte sakene utgjør 100% av statistikken, slik at saker uten rabatt blir sett bort fra i denne sammenheng.

4.2.2 Hensynet til den materielle betydningen

Tilfeller der Høyesterettspraksis ikke idømmer tilståelsesrabatt er som vi har sett ofte begrunnet med at forklaringen ikke hadde materiell betydning, dvs. at det forelå en liten betydning for bevissituasjonen. I den forbindelse er det interessant å se at den materielle betydningen av tilståelsen kun ble tatt i betraktning i ca.10% av tilfellene der tilståelsesrabatt ble gitt i **seksualforbrytelser**.

Avhandlingen vil i det videre skille mellom saker der tilståelsen har faktisk betydning for bevissituasjonen, tilståelsens materielle betydning der siktede blir tatt på fersk gjerning, og tilfeller der siktede tror tilståelsen bidrar til oppklaring av saken.

Der tilståelsen har *stor betydning for bevissituasjonen*, tilsier dette at forklaringen i seg selv har en egenvekt som kan være avgjørende for saken. Momentet fikk betydning i Rt-2005-663 der ”det tas hensyn til at A avga en uforbeholden tilståelse i et saksforhold der bevisbedømmelsen ellers kunne ha voldt problemer, jf. straffeloven §59 annet ledd.”

Også i Rt-2006-809 ble den materielle betydning av siktedes forklaring fremhevet:

”Tilståelsen kom umiddelbart etter at domfelte ble konfrontert med anmeldelsen, som for øvrig skjedde tre år etter at den straffbare handlingen var begått. Tilståelsen har vært av vesentlig betydning for sakens oppklaring”

Det fremgår av uttalelsen at forklaringen hadde en særlig stor betydning for bevissituasjonen. Det faktum at anmeldelsen ble fremsatt så sent, ville ha gjort bevisvurderingen svært vanskelig uten tilståelsen.

Tilståelsens materielle betydning blir fremhevet oftere i **narkotikaforbrytelser**, der ca.41% av dommene med tilståelsesrabatt påpeker hvilken betydning forklaringen har hatt for oppklaring av saken.

Rt-2008-1415-A illustrerer dette. Førstvoterende var enig i lagmannsrettens syn, som påpekte at gjerningsmannen gav en forklaring om ”egen befatning med narkotikaen, herunder om forhold politiet ikke kjente til”. Den uforbeholdne tilståelsen fikk med dette stor betydning for bevissituasjonen, da politiet i utgangspunktet ikke kjente til forholdene. I forhold til reaksjonsfastsettelsen ble domfelte gitt en ”betydelig rabatt for sin uforbeholdne tilståelse”. I tillegg til materiell betydning om eget forhold, bidro også siktede til oppklaring av saken for øvrig ved å gi opplysninger om andre forhold. Mer om betydningen av dette under pkt.4.2.6.

Ved tilfeller der gjerningsmannen blir *tatt på fersk gjerning*, kan en tilståelse ha liten betydning pga politiets øvrige bevismateriale. Dette er derimot ikke alltid tilfelle. I Rt-2005-314 ble gjerningsmannen tatt med narkotika hos tollvesenet, hvor tilståelsen kom under kontrollen. I den forbindelse uttalte førstvoterende:

”Som det går fram av det eg har sagt, hadde tollvesenet avdekka narkotikaen, og det er såleis *på det reine at forklaringa ikkje var med på å skaffe fram nærare opplysningar om akkurat kvantum og styrkegrad*. Dette er likevel ikkje svært spesielt. Narkotikasaker blir ofte oppklara ved at det blir funne narkotika, ofte i tilknytning til personar. Det avgjerande spørsmålet vil gjelde *subjektiv skuld*. Tvil vil ikkje minst kunne reisast ved kva ein person kjende til med omsyn til *plasseringa av narkotikaen*, og også med omsyn til *mengde, kvalitet og slag*. *Her vil ei tilståing vere viktig for bevisvurderinga*.” (min utheving)

Det fremgår av sitatet at forklaringen hadde materiell betydning, bl.a. med hensyn til at den subjektive skyld ble avdekket. Til tross for at forklaringen ikke tilfører bevismaterialet noe objektivt, vil en uforbeholden tilståelse alltid avdekke det subjektive forholdet.

En uforbeholden tilståelse vil ikke bare ha betydning der forklaringen faktisk bidrar til oppklaring, men også i tilfeller der *siktede tror at forklaringen bidrar til oppklaring*. Begrunnelsen er at tilståelsen skal vurderes på bakgrunn av de bevis siktede *visste om* på

forklaringstidspunktet. Dette er i overensstemmelse med de formål som ligger bak bestemmelsen. Det samme vil dermed være utgangspunktet der siktede ikke kan være sikker på hvilke bevis som foreligger. Rt-2004-759 illustrerer det sistnevnte tilfellet, der forklaringen hadde liten betydning for bevissituasjonen. Gjerningsmannen tilsto ved pågripelsen, et tidspunkt da han trolig visste at personen han hadde overlevert narkotikaen til, var pågrepet og tatt med det narkotiske stoffet. I den forbindelse uttalte flertallet:

” I ettertid kan det synest vere slik at politiet hadde så gode opplysningar ved pågripinga at A hadde vorte dømd for dette partiet i alle tilfelle. For meg står det likevel ikkje som opplagt at A kunne vite det. Han kjende ikkje til kva transportøren hadde forklara, og han kunne ikkje vite kva kunnskapar politiet hadde elles. I ein slik situasjon må ei atterhaldslaus tilståing ha vekt, sjølv om den sikta er klar over at det *kan* vere slik at politiet har fellande prov.”

Her ser vi et klart tilfelle der forklaringen i seg selv ikke hadde materiell betydning ved oppklaring av saken. Likevel fremgår det at ”[i] denne saka er det først og fremst domfelte sine tilståingar under etterforskinga som bør føre til redusert straff”. På bakgrunn av dette har tilståelsen blitt tillagt vekt bl.a. på grunnlag av at siktede trodde han avgav forklaring som kunne bidra til oppklaring av saken.

Tilståelsens materielle karakter må derimot ikke forveksles med forklaring som omfatter *andre forhold* i den samme eller andre saker. Slike forhold omtaler avhandlingen som ”øvrig samarbeid med politi/påtalemyndigheten”, jf.pkt.4.2.6.

4.2.3 Prosessøkonomisk besparelse

Videre blir den prosessøkonomiske besparelsen trukket inn i ca.29% av tilfellene der tilståelsesrabatt blir gitt ved seksualforbrytelser. Hensynet blir fremhevet ved langt flere tilfeller i narkotikaforbrytelser, der ca.64% av tilfellene viser til en slik besparelsen. Dette kan bl.a. komme av at hensynet er spesielt viktig i narkotikaforbrytelser, da det foreligger et stort antall saker på området, der en hurtig saksavvikling står sentralt.

Den prosessøkonomiske besparelse kan deles inn i to tilfeller. For det første kan det foreligge en generell prosessøkonomisk besparelse under etterforskningen og domstolsprosessen. I disse tilfellene henviser de fleste dommerne kort til det prosessøkonomiske hensynet uten noen videre behandling. Det andre tilfellet er der den prosessuelle betydningen viser seg i relasjon til tilståelsessaker etter straffeprosessloven §248. I det følgende vil avhandlingen kun ta for seg den prosessøkonomiske besparelsen i forhold til tilståelsessaker, da dette kan belyse nye sider ved det prosessuelle hensynet. Det er hevet over enhver tvil at behandling ved tilståelsesdom fører til en prosessøkonomisk besparelse, da dette er en forenklet behandlingsmåte uten meddommere og med mindre bevisføring. Det skal kort nevnes at tilståelsessaker etter straffeprosessloven §248 ikke nødvendigvis er de saker som fører til en størst prosessuell besparelse. Den prosessøkonomiske betydningen kan også få stor betydning i andre sammenhenger, f.eks. i tilfeller der det foreligger et komplekst saksforhold.

På bakgrunn av rettspraksis, jf. nedenfor, fremsettes en hypotese om at prosessformen kan føre til en ”ytterligere” rabatt, i tillegg til tilståelsesrabatten som sådan.

I Rt-2004-1578 (**seksualforbrytelse**) hadde tilståelsen i utgangspunktet ikke særlig betydning. Høyesterett la ”likevel en viss vekt på at en tilståelsesdom - som A ønsket - ville gitt en raskere behandling.” Etter min mening kan det her virke som at samtykke til en tilståelsesdom *i seg selv* kan medføre at tilståelsen får betydning for straffutmålingen. I realiteten forelå ingen tilståelsessak etter straffeprosessloven §248, og dermed heller ingen prosessuell besparelse i så henseende. Dette kan tyde på at tilståelsesdom alene, eller et ønske om en slik prosessform, gir ”ekstra” strafferabatt.

Ved **narkotikaforbrytelser** oppstår den samme tendensen. I Rt-2004-759 fremhevet førstvoterende⁵⁶:

⁵⁶ Jf. avsn. 22

”I denne saka er det først og fremst domfelte sine tilståingar under etterforskinga som bør føre til redusert straff. Men ved si tilståing før saka gjekk til doms, gav A sine forklaringar også grunnlag for tilståingsdom. Også dette siste er viktig; i narkotikasaker først og fremst av prosessøkonomiske grunnar.”

Høyesterett peker først på at tilståelsen skal føre til straffereduksjon, for så å uttale at forklaringen *også* (i tillegg) gav grunnlag for tilståelsesdom. Det kan her virke som om dette er et ekstra moment som kommer i tillegg til selve tilståelsesrabatten.

Det samme kan hevdes på bakgrunn av uttalelsene i Rt-2006-1093. Førstvoterende påpekte at tilståelsen forenklet etterforskningen og ”den har delvis tilrettelagt for en tilståelsesdom som igjen kunne ha gitt prosessøkonomisk gevinst”. Sammen med hensynet til annen prosessøkonomisk besparelse, og tilståelse på et tidlig tidspunkt, førte dette til reduksjon av straffen. Heller ikke her ble saken avgjort som tilståelsesdom, og dermed foreligger ingen faktisk prosessuell besparelse på grunnlag av dette.

Ut fra rettspraksis synes det å være grunnlag for å konstatere at prosessformen etter straffeprosessloven §248, eller et ønske om dette, kan gi en ”ekstra” strafferabatt. Tendensen kan ses i gjentatte dommer. Høyesterett har derimot aldri uttalt i klartekst at hensynet kommer i tillegg til den generelle prosessøkonomiske besparelse.

4.2.4 Hensynet til fornærmede

I Rt-2005-593 kan man få inntrykk av at tilståelsens virkning kun kan ses i form av prosessøkonomisk eller materiell betydning, jf. ”[f]or at en tilståelse skal kunne tillegges vekt ved straffutmålingen, må den være uforbeholden, ha hatt betydning for oppklaring av saken eller på annen måte ha medført en prosessøkonomisk gevinst”.⁵⁷ Ut fra dette kan det hevdes at det enten må foreligge materielle eller prosessuelle fordeler for at tilståelsen skal

⁵⁷ Jf. avsn. 13

vektlegges. Men ved en slik oppdeling vil man ikke få med hensynet til fornærmede, som er særlig fremtredende i seksualforbrytelser. Hensynet kan alene begrunne straffenedsettelse til tross for at de ovennevnte momentene ikke foreligger.

I ca.57% av tilfellene med tilståelsesrabatt ble hensynet til fornærmede trukket frem ved **seksualforbrytelser**. Som tidligere nevnt, påpekte forarbeidene at hensynet til fornærmede har særlig betydning i sedelighetssaker⁵⁸, da både etterforskningen og rettergangen kan føre til mindre belastning for fornærmede dersom siktede tilstår. Justiskomiteen bemerket at det ”særlig legges vekt på om tilståelsen har hatt betydning for offeret”⁵⁹.

Rt-2005-544 illustrer hvordan forarbeidene er fulgt opp på dette området. Gjerningsmannen på 44 år hadde bl.a. utført to tilfeller av seksuell omgang med en seks år gammel jente, jf. straffeloven §195, 1.ledd, 1.punktum og 2.ledd litra c. Høyesterett fant grunnlag for å redusere straffen pga siktedes tilståelse. I forbindelse med forklaringen ble det uttalt⁶⁰:

”Særlig ved sedelighetsforbrytelser har det stor betydning at overgriperen erkjenner skyld, slik at fornærmede slipper ekstra belastning under etterforskning og domstolsbehandling.”

Høyesterett påpekte her at tilståelse, og spesielt skylderkjennelse, har stor betydning ved seksualforbrytelser. Gjerningsmannen tok med dette ansvar for egne handlinger. Det fremgikk videre at tilståelsen hadde konkret betydning for fornærmede ved at det ble mindre belastende under hele prosessen, fra etterforskningsstadiet til behandlingen ved domstolene.

I Rt-2006-40 ble det igjen fastslått at hensynet til fornærmede har en sentral rolle i seksualforbrytelser. Det fremkom videre at Høyesterett ser på betydningen av at

⁵⁸ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.1

⁵⁹ Jf.Innst.O.nr.45(2000-2001),kap.6

⁶⁰ Jf.avsn.16

fornærmede skal bli trodd som et ytterligere moment *utover* de som generelt bærer regelen i §59, 2.ledd. Saken gjaldt en 22 åring som hadde fire samleier med to jenter under 14 år. Førstvoterende uttalte⁶¹:

”Et sentralt moment ved straffutmålingen i seksualovertrедelser mot barn er om domfelte har erkjent forholdet. Ut over de hensyn som generelt bærer regelen i straffeloven §59 annet ledd, hvoretter en ubetinget tilståelse skal tillegges vekt, er det av betydning at barnet skal slippe den ytterligere belastning det er å frykte ikke å bli trodd.”

Hensynet til fornærmede gjør seg ikke gjeldende i **narkotikaforbrytelser**. Dette ligger i sakens natur, da det ikke er noen direkte ofre eller fornærmede. Selv om hensynet gjør seg særlig gjeldende i seksualforbrytelser, kan det også få betydning på andre saksområder, f.eks. volds- eller vinningsforbrytelser. Behandling av disse områdene faller utenfor oppgaven.

4.2.5 Tidspunktet for tilståelsen

Tidspunktet for tilståelsen har betydning for hvilken vekt forklaringen tillegges. I ca.52% av alle saker med tilståelsesrabatt i seksualforbrytelser ble det tatt i betraktning hvilket tidspunkt forklaringen var fremsatt. I narkotikaforbrytelser ble tidsmomentet tatt i betraktning i ca.32% av tilfellene. Som det fremgår av statistikken, blir tidsmomentet fremhevet oftere i seksualforbrytelser enn hva som er tilfellet i narkotikasaker.

Begrunnelsen for dette kan være forholdet til fornærmede. Hvilket tidspunkt tilståelsen blir fremsatt har stor betydning i forhold til fornærmedes belastning av etterforskningen og prosessen. Vi ser at tidsmomentet ofte blir trukket inn sammen med andre hensyn som vektlegges da vekten av det enkelte moment kan være avhengig av hvilket tidspunkt tilståelsen var fremsatt.

⁶¹ Jf.avsn.19

4.2.5.1 Tilståelse før mistanke

Tidligere rettstilstand innebar at tilståelsesrabatt kun var aktuelt i tilfeller der gjerningsmannen tilsto forholdene før han viste seg mistenkt. På bakgrunn av vilkåret begrenset dette bruken av tilståelsesrabatt. Det foreligger heller ikke mange slike tilfeller i gjeldende rett.

Det foreligger derimot ett eksempel i Rt-2005-1235 (**seksualforbrytelse**) der domfelte angav seg selv og tilsto de straffbare forholdene før han viste at han var mistenkt. Det spesielle i saken var at politiet ikke visste om de seksuelle overgrepene før domfelte meldte fra. Gjerningsmannen tilsto altså før han i det hele tatt var mistenkt. På bakgrunn av det ekstraordinære saksforholdet, ble fengselsstraffen redusert, samtidig som deler av straffen ble gjort betinget. Dommen illustrerer at tilståelser på et så tidlig tidspunkt gir stor reduksjon ved straffutmålingen.

4.2.5.2 Tilståelse ved pågrepelse/første avhør

I Rt-2007-504 (også en **seksualforbrytelse**) gjorde hensynet til fornærmede seg ekstra gjeldende da forklaringen kom ”umiddelbart”. Det er dog ikke spesifisert hvilket tidspunkt dette er, men jeg legger til grunn at en ”umiddelbar” tilståelse enten kommer ved pågrepelse eller første avhør.

I Rt-2005-1274 ble tidsmomentet fremmet i relasjon til de prosessøkonomiske hensyn, der det ble uttalt at:

”Det må også - som tingretten anfører - i formildende retning legges vekt på at domfelte *straks* erkjente det straffbare forhold under *første politiavhør*. Det forenklet den videre straffesaksbehandlingen” (min utheving).

Et liknende tilfelle i **narkotikaforbrytelser** finner vi i Rt-2002-1591. Gjerningsmannen avga forklaring i første avhør, og kom med en uforbeholden tilståelse i senere avhør. I forbindelse med reaksjonsfastsettelsen uttalte flertallet⁶²:

” Det er først og fremst de forhold som politiet ikke kjente til som gjør utslag her, men det har også betydning at tilståelsen kom raskt og forenklet saksbehandlingen.”

I tilfeller der tilståelsen kom ”straks” under første avhør eller ”umiddelbart”, vil tilståelsen være prosessøkonomisk både med henhold til etterforskningen og rettsbehandlingen.

4.2.5.3 Tilståelse under hovedforhandling

Det kan videre stilles spørsmål om en tilståelse under hovedforhandling vil ha noen betydning. Forklaringer i tingretten kan fortsatt ha betydning i forhold til det prosessøkonomiske. En uforbeholden tilståelse på dette tidspunktet tilsier at gjerningsmannen ikke vil anke over skyldspørsmålet. Denne besparelsen vil derimot ikke forekomme dersom tilståelsen kommer under hovedforhandlingene i lagmannsretten, der skyldspørsmålet avgjøres i denne instans.

Tilståelse under hovedforhandling kan fortsatt ha betydning i forhold til fornærmede. En tilståelse vil som regel føre til at fornærmede unngår frykten av ikke å bli trodd. Likevel blir ikke fornærmede spart denne frykten under hele etterforskningen, samtidig som fornærmede i visse tilfeller må gjennomgå en tyngende prosess med eventuell ankebehandling.

I forhold til den materielle betydningen, kan en tilståelse under hovedforhandlingen få betydning i tilfeller der bevissituasjonen ikke er sikker. Samtidig vil den subjektive skylden bli klarlagt. Det kan på bakgrunn av dette ikke reises tvil om hvem som står bak forholdet.

⁶² Jf s.1593

I de fleste tilfeller der tilståelsen blir fremsatt under hovedforhandling, vil forklaringen tillegges begrenset vekt. **Narkotikaforbrytelsen** inntatt i Rt-2005-343 illustrerer dette. En uforbeholden tilståelse ble fremsatt kun få dager før hovedforhandlingen. Førstvoterende uttalte vedrørende domfeltes forklaring:

”På dette tidspunkt var han for lengst navngitt i forbindelse med etterforskning og domfellelse i saken mot de to som han hadde videresolgt stoffet til. Tilståelsen kan følgelig bare tillegges en begrenset betydning ved straffutmålingen.”

I Rt-2001-1519 anførte gjerningsmannen at ”han i hovedforhandlingen for byretten tilsto de handlinger han nå er domfelt for, og at dette bør anses formildende”. Vedrørende forholdet uttalte Høyesterett at ”en tilståelse som fremkommer så sent, bare kan tillegges meget begrenset betydning”.

4.2.6 Øvrig samarbeid med politi/påtalemyndigheten

Som avhandlingen påpeker innledningsvis, må ikke siktedes tilståelse forveksles med øvrig samarbeid med politi/påtalemyndighet som går ut over siktedes forklaring om eget forhold. Slikt samarbeid faller utenfor bestemmelsen i straffeloven §59, 2.ledd, men blir ofte nevnt i en og samme behandling i domspremissene. På bakgrunn av dette er det vanskelig å skille hva som anses som tilståelsesrabatt og hva som er annen strafferabatt på bakgrunn av øvrig samarbeid. Forholdet er særlig relevant for narkotikaforbrytelsene, der angiveri og oppklaring av nettverket i eget og andre saksforhold står sentralt for politiet. Angiveri vil derimot sjeldent ha noen betydning for seksualforbrytelser, og momentet har heller ikke blitt nevnt i noen av dommene som er behandlet. På bakgrunn av dette er det kun **narkotikaforbrytelser** som blir behandlet i denne sammenheng. I hele 45% av tilfellene ble slikt samarbeid tillagt en viss vekt.

I Rt-2008-1415-A, også vist til ovenfor under pkt.4.2.2, kom skillet mellom tilståelsen og øvrig samarbeid med politiet frem ved Høyesteretts henvisning til lagmannsrettens uttalelser:

”B avga på et tidlig tidspunkt en *uforbeholden tilståelse* om sin *egen* befatning med narkotikaen, herunder om forhold politiet ikke kjente til. Han har *også bidratt med opplysninger som har hatt stor betydning for etterforskningen av saken og som har stått sentralt ved domfellelsen av D*” (min utheving).

Skillet kom derimot ikke like tydelig frem ved selve straffutmålingen, der gjerningsmannen ”gis en betydelig rabatt for sin uforbeholdne tilståelse samt hans bistand til oppklaring av saken, jf. strl §59 annet ledd”. ”[H]ans bistand til oppklaring av saken”, må her forstås som det øvrige samarbeidet med politiet, herunder de opplysninger av betydning for domfellelse av D. Det er misvisende at denne henvisningen uttrykkes i samme setning som betydningen av tilståelsen, for deretter å vise til straffeloven §59, 2.ledd. Det faktum at momentene ikke er atskilt ved straffutmålingen, gjør det også vanskelig å si noe om hvor stor betydning det enkelte momentet er tillagt ved utmåling av strafferabatten.

Det samme gjør seg gjeldende i Rt-2007-1341, der Høyesterett heller ikke foretar et klart skille. I forbindelse med behandlingen av gjerningsmannens uforbeholdne tilståelse etter §59, 2.ledd, uttalte førstvoterende⁶³:

”As detaljerte forklaring til politiet om hvordan stoffet ble innført, om kontaktnettet bak, og ikke minst Bs rolle, bør også tillegges noe vekt. Selv om politiet ikke lyktes i å spore opp disse kontaktene etter As anvisninger, er det ikke anført at de var verdiløse eller villedende. Tilståelsen har uansett bidratt til avklaring av saken.”

Kontaktnettet og forklaring om andre personers rolle må anses som øvrig samarbeid med politiet. Etter uttalelser om betydningen av dette samarbeidet, påpekte Høyesterett at ”tilståelsen” uansett har bidratt til avklaringer. Det sistnevnte må omfatte eget forhold, og ble også i dette tilfellet sammenblandet med forklaring om saken ellers.

⁶³ Jf. avsn. 14

Skillet mellom egen tilståelse og annet samarbeid med politiet kommer ikke alltid like tydelig frem, da forholdene er av en svært lik karakter med samme begrunnelse. Det er derimot på det rene at samarbeid med politiet kan føre til rabatt ved straffutmålingen. Til tross for dette, uttrykte Høyesterett seg noe uklart vedrørende samarbeidets betydning i Rt-2004-1491. Gjerningsmannen tilbød politiet opplysninger om narkotikanettverket, uten at disse hadde videre verdi for politiet. I den forbindelse påpekte førstvoterende at han ”finner det vanskelig å tillegge dette noen betydning og viser særlig til de betenkeligheter som er gjengitt i Ot.prp.nr.81(1999-2000) side 38, og som ledet til at et forslag om å lovfeste en regel om « strafferabatt » for samarbeid med politiet ikke førte frem”⁶⁴. Forarbeidene bestemte at regelen ikke skulle lovfestes, men at tilfellene fortsatt kunne få betydning i formildende retning, da gjeldende rett på området ikke skulle bli endret. Ut fra Høyesteretts uttalelse kan det derimot virke som om det er betenkelig å vektlegge slikt samarbeid i det hele tatt, spesielt i tilfeller der samarbeidet ikke bærer frukter. Høyesterett uttrykker seg noe uklart vedrørende betydningen av øvrig samarbeid med politi.

På bakgrunn av den overnevnte dommen kan det hevdes at det kun gis rabatt i tilfeller der opplysningene er av betydning for politiet. Dette er derimot ikke forenelig med Rt-2007-1341, jf. sitatet på forrige side. Her ble samarbeidet vektlagt til tross for at politiet ikke lyktes med å spore opp opplysningene.

Ny straffelov av 2005 §78 litra f tilsier at øvrig samarbeid kan tillegges vekt, hvor det blir gitt ”bistand som i vesentlig grad bidrar til at andre lovbrudd oppklares”⁶⁵. Forarbeidene påpeker videre at ”[b]istanden må være av « vesentlig » betydning for oppklaring av andre lovbrudd. Det betyr at det gjelder et krav om kvalifisert bistand.” Eksempler på at kravet er oppfylt er tilfeller der ”lovbryteren fremlegger sentrale bevis eller leder etterforskningen i en riktig retning med tanke på å identifisere hvilke personer eller gjenstander som kan være av stor betydning for å oppklare lovbruddet.”

⁶⁴ Jf.avsn.12

⁶⁵ Jf.Ot.prp.nr.8(2007-2008),s.276

Det kan være grunnlag for å si at rettstilstanden vil bli endret med den nye straffeloven. Etter alt jeg vet, oppstiller ikke gjeldende rett noe krav til at bistanden har hatt ”vesentlig betydning” for oppklaringen. Uttalelsene i Rt-2007-1341 underbygger dette. Her viser Høyesterett til at politiet ikke lyktes å spore opp kontaktene, men påpeker videre at opplysningene ikke nødvendigvis var ”verdiløse eller villedende”. Dette lar seg vanskelig forenes med at bistanden var av ”vesentlig betydning” for oppklaringen av lovbruddet.

4.3 Tilståelsesrabattens kvalitative side

Tilståelsesrabattens *kvalitative side* blir så vidt behandlet i forarbeidene. Det blir kort redegjort for at domstolen kan sette straffen under minstestraff og til en mildere straffart. Departementet påpeker at bestemmelsen ikke vil medføre noen innholdsmessig endring fra tidligere rett. Ved behandlingen av hvilken form for tilståelsesrabatt domstolene gir, fokuserer avhandlingen på de straffarter som statistisk sett blir idømt. Avhandlingen tar kun for seg reduksjon av fengselsstraff, helt/delvis betinget fengsel og samfunnsstraff, da det er disse som gjør seg gjeldende ved seksual- og narkotikaforbrytelser.

I vurderingen av hvilken type straffart rabatten består av, kommer dette indirekte frem i mange tilfeller. Der det f.eks. er gitt tilståelsesrabatt og straffen består av ubetinget fengsel, tilsier dette indirekte at strafferabatten er ”redusert fengsel”. Tilfellene er medregnet i statistikken.

4.3.1 Redusert fengselsstraff

Redusert fengselsstraff må anses for å være en av de mest vanlige former for straffereduksjon. I ca.33% av tilfellene av **seksualforbrytelser** foreligger tilståelsesrabatt gjennom kortere fengselsopphold.

I Rt-2007-61 var det ved vurderingen av kortere fengselsstraff tatt stilling til om straffen også kunne settes under minstestrafen. Førstvoterende påpekte:

”Det er på det rene at straffeloven §59 annet ledd annet punktum gir adgang til å gå under minstestrafen. Når forholdene ligger til rette for det, kan jeg ikke se at tungtveiende grunner taler mot å idømme en ubetinget fengselsstraff lavere enn to år når det foreligger formildende omstendigheter av betydning.”

Domfeltes tilståelse kunne ikke alene begrunne dom under minstestrafen på 2 år, men sammen med forholdene i straffeloven §56 litra c, ble straffen satt til fengsel i 11 måneder. Andre tilfeller der reduksjonen består av kortere fengsel går sjelden under minstestraft.

I **narkotikaforbrytelser** forekommer denne formen for straffereduksjon langt hyppigere. I ca.77% av tilfellene blir fengselsstraffen redusert som en følge av tilståelse. Bakgrunnen for dette er trolig at fengselsstraff fremmer allmennpreventive hensyn. Dette hensynet sett i sammenheng med grovheten av forbrytelsen tilsier fengselsstraff. Momentene er med på å gjøre andre straffarter mindre aktuelle.

4.3.2 Helt/delvis betinget fengsel

I saker der dommen gjøres helt/delvis betinget er det sjeldent tilståelsen alene er grunnlag for dette. Flere formildende omstendigheter virker her sammen. Det er vanskelig å si noe om sammenhengen mellom tilståelsen og en betinget straff utover at disse blir fremhevet i samme dom. Statistikken tar ikke høyde for om det kun er tilståelsen i seg selv som er grunnlag for betinget fengsel, eller om også andre formildende forhold legges til grunn.

Utgangspunktet for **seksualforbrytelser**, og især overgrep mot barn, er en lang, ubetinget fengselsstraff, også begrunnet i allmennpreventive hensyn. Likevel er den vanligste form for tilståelsesrabatt ved seksualforbrytelser å idømme betinget fengsel, enten helt eller delvis. En slik reduksjon forekommer i ca.67% av tilfellene.

I tilfeller der minstestraff idømmes er utgangspunktet at straffen skal utmåles som en ubetinget straff. Dette er lagt til grunn i flere Høyesterettsavgjørelser, deriblant Rt-2005-559. Her fremheves det at ”minstestraffens lengde i alminnelighet skal utmåles som en ubetinget fengselsstraff”, jf. avsnitt 24. Videre påpekes det at ”tilståelse bør gi en viss uttelling i form av mildere straff” som dermed fører til at ”6 måneder av straffen gjøres betinget med en prøvetid på 2 år, jf. straffeloven §52 andre ledd”.

Noe av grunnlaget for at det idømmes betinget fengsel i et høyt antall seksualforbrytelser, er at det ofte foreligger andre formildende omstendigheter f.eks. vedrørende partenes alder og nærhet, sammen med uforbeholden tilståelse. Uttalelse om dette forholdet finner vi i Rt-2005-1274 der førstvoterende uttrykte at tilfeller ”hvor aldersforskjellen mellom tiltalte og fornærmede ikke er så stor, og hvor det foreligger et kjæresteforhold mellom dem, vil deldom med en relativt lang betinget del være et aktuelt alternativ”, også ”når det foreligger en uforbeholden tilståelse, jf. straffelovens §59 annet ledd”⁶⁶. På bakgrunn av partenes nære forhold, samt domfeltes uforbeholdne tilståelse i første avhør, ble straffen på 2 år gjort betinget for 1 år og 10 måneder.

Lignende uttalelser blir fremhevet i Rt-2005-564. I dette tilfellet forelå derimot ingen slike forhold, verken nærhet i alder eller kjæresteforhold. Likevel kom Høyesterett frem til ”under sterk tvil” at straffen kunne gjøres delvis betinget. Dette ble begrunnet med domfeltes erkjennelse av de faktiske forhold, samt hans psykiske lidelser.

Eksemplene illustrerer at visse straffutmålingsmomenter som er typiske for seksualforbrytelser, er med på å føre til et høyt antall tilfeller med betinget straff. Disse straffutmålingsmomentene blir vurdert sammen med de ulike generelle hensyn bak §59, 2.ledd.

⁶⁶ Jf. avsn. 12

I **narkotikasaker** blir det idømt helt/delvis betinget fengsel i kun 14% av tilfellene.

Begrunnelsen for dette må ses i sammenheng med hovedregelen om å idømme ubetinget fengselsstraff, jf. ovenfor.

4.3.3 Samfunnsstraff

Det foreligger svært få saker der samfunnsstraff idømmes. Dette er utgangspunktet for både seksualforbrytelser og narkotikaforbrytelser.

I Rt-2005-1070, som omhandlet en **narkotikaforbrytelse** etter §162, 2.ledd, forelå ”ekstraordinære personlige forhold” som sammen med bl.a. tilståelsen begrunnet samfunnsstraff. Ved spørsmålet vedrørende rabattformen, uttalte førstvoterende at ”siden A har avgitt en uforbeholden tilståelse, er det likevel adgang til å idømme samfunnsstraff, jf. §59 andre ledd”⁶⁷. Ved vurderingen om samfunnsstraff kunne idømmes, ble det uttrykt at formen ”kan ikke idømmes dersom hensynet til straffens formål taler imot en reaksjon i frihet”⁶⁸. Begrunnelsen for samfunnsstraff ble hjemlet i hensynene til gjerningsmannens eneomsorg for sønnen, rehabiliteringshensyn med svært positiv personlig utvikling, relativ lang saksbehandlingstid og en uforbeholden tilståelse⁶⁹. Etter en samlet vurdering kom Høyesterett til at ”det foreligger slike ekstraordinære personlige forhold at samfunnsstraff bør idømmes”⁷⁰.

Grunnvilkåret for samfunnsstraff er at hensynet til straffens formål ikke taler imot en reaksjon i frihet. Dette vilkåret er etter min mening begrunnelsen for at det foreligger svært få tilfeller der samfunnsstraff idømmes, både i seksual- og narkotikaforbrytelser. Det fremgår videre av den sistnevnte dommen at det i tillegg må foreligge andre spesielle forhold for at samfunnsstraff skal være aktuell. Dette fremgår også i Rt-2004-492 der det i

⁶⁷ Jf.avsn.9

⁶⁸ Jf.avsn.10

⁶⁹ Jf.avsn.17-18

⁷⁰ Jf.avsn.19

vurderingen av samfunnsstraff uttrykkes at ved ”grov narkotikaforbrytelse kreves klare og sterke rehabiliteringshensyn eller andre spesielle forhold”.⁷¹

4.3.4 Vurderinger

Det ser ut til at redusert fengselsstraff er utgangspunktet for straffereduksjon, men dersom det foreligger forhold som kan begrunne en annen rabattform, vurderes dette konkret i det enkelte tilfellet. Etter min mening er dette også tilfellet for seksualforbrytelser, til tross for at den mest gjennomgående reduksjonsformen er helt/delvis betinget fengsel. Bakgrunnen for dette er at det i disse tilfellene må foreligge andre *ytterligere* hensyn, for at betinget fengsel skal være aktuelt. Slike ytterligere hensyn må derimot ikke foreligge ved redusert fengselsstraff, der reduksjonen kan begrunnes av tilståelsen alene. Det er vanskelig å hevde at det er visse tendenser som går igjen der redusert fengselsstraff blir idømt. Reduksjonen blir begrunnet i generelle hensyn bak §59, 2.ledd.

Helt/delvis betinget fengsel blir også begrunnet i de ulike generelle hensyn bak straffeloven §59, 2.ledd. Det som derimot kan anses som en tendens for denne gruppen, er at rabattformen i tillegg blir begrunnet i andre formildende hensyn, f.eks. partenes alder og nærhet eller andre personlige forhold. Ellers er begrunnelsen sammenfallende med redusert fengselsstraff.

En gruppe som derimot skiller seg ut er straffereduksjon i form av samfunnsstraff. Som påpekt ovenfor, er det ikke bare hensynene bak straffeloven §59, 2.ledd som kommer inn i vurderingen. Også hensynet til at straffens formål ikke taler imot en reaksjon i frihet, sammen med andre spesielle forhold som taler for denne reaksjonstypen (f.eks. sterke rehabiliteringshensyn), må tas med i betraktning. Dette en klar tendens som går igjen i de få tilfellene der samfunnsstraff er aktuelt.

⁷¹ Jf.avsn.14

Bakgrunnen for utmåling av ulike reaksjonsformer i henholdsvis seksualforbrytelser og narkotikaforbrytelser er trolig saksområdenes forskjellige karakter og de konkrete forhold i den enkelte sak. Ved seksualforbrytelser forekommer en klart større andel av betinget straff, et forhold som ofte begrunnes i andre forhold i tillegg til tilståelsen. På bakgrunn av narkotikaforbrytelsenes karakter er det derimot mer påfallende å gi reduksjon i form av lavere ubetinget fengselsstraff.

4.4 Tilståelsesrabattens kvantitative side

Tilståelsesrabattens *kvantitative side* blir behandlet i forarbeidene i Ot.prp.nr.81(1999-2000) under pkt.6.3.3 om hvor stor rabatten bør være. Som tidligere nevnt under pkt.3.2, ble det fastslått at forarbeidene ikke skulle angi en "normalrabatt".

Avhandlingen vil i det følgende ta for seg en analyse av rettspraksis, der størrelsen på den rabatt Høyesterett idømmer står i fokus. Det vil videre være interessant å undersøke om det er utviklet ulike "normalnivåer" innenfor henholdsvis seksualforbrytelser og narkotikaforbrytelser. Problemstillingen henger sammen med synliggjøringen av rabatten, jf. pkt.4.5. Ved behandling av straffens kvantitative side behandles naturligvis kun den synliggjorte rabatten, da det er vanskelig å si noe om rabattens størrelse i tilfeller der denne er oppgitt i generelle, skjønnsmessige vendinger. Den gjennomsnittlige strafferabattprosenten er regnet ut ved å legge sammen de enkelte strafferabattprosentene i den enkelte dommen, for deretter å dele på dette antall dommer.

Ved **seksualforbrytelser** er det ikke mange tilfeller der domstolen angir rabattnivået i konkrete vendinger. Vi finner dog visse tilfeller, der den gjennomsnittlige rabatten ligger på ca.28%. I Rt-2005-544 mente Høyesterett at straffen isolert sett tilsvarte ubetinget fengsel i ca.2 år. På bakgrunn av formildende omstendigheter måtte straffen settes lavere og den "uforbeholdne tilståelse gir [...] grunnlag for en reduksjon i fengselsstraffen med seks måneder". Rabatten ble utmålt med henvisning til tilståelsen alene og utgjorde altså 25%.

I Rt 2005-1235, også omtalt under pkt.4.2.5.1, hadde lagmannsretten angitt tilståelsesrabatt til ca.31%. Som Høyesterett uttalte, var tilfellet ekstraordinært, da grunnlaget for siktelse var at domfelte selv meldte fra om overgrepene. Høyesterett idømte en ytterligere reduksjon *i tillegg* til rabatten på 31%, begrunnet med at saken ”går ut over rammen av en ren tilståelsessak” og at lovfestingen av straffeloven §59, 2.ledd ”hindrer imidlertid ikke at det også tas hensyn til andre formildende momenter”. Her henviste førstvoterende til domfeltes ønske om å bidra til oppklaring av det straffbare forholdet gjennom samarbeid med politiet. På bakgrunn av domfeltes angivelse av eget straffbare forhold mente Høyesterett at forholdet var ”så ekstraordinær at det bør gis en ytterligere strafferabatt”. Denne ytterligere rabatten førte til at 6 måneder av straffen ble gjort betinget.

Slik jeg ser saken, har domfelte bidratt til oppklaring av saken ved å angi seg selv og tilstå forholdet. Samarbeidet med politiet i denne sak var nettopp å melde fra om *eget* straffbart forhold og gi en forklaring rundt dette. Det kan her se ut til at Høyesterett har gitt en ytterligere rabatt og ”skjult” denne bak *andre* formildende hensyn. Bakgrunnen kan være at dersom forholdet kun ble ansett som tilståelsesrabatt, ville denne ligge noe over det som normalt utmåles i slike forhold.

Det foreligger langt flere tilfeller i **narkotikaforbrytelser** der tilståelsesrabatten angis konkret. Angivelsen forekommer i over halvparten av dommene. Grunnlaget for dette er først og fremst at reaksjonsfastsettelsen i narkotikasaker har en skjematisk karakter, der straffen blir utmålt bl.a. på bakgrunn av stoffets kvantum og styrkegrad. Den gjennomsnittlige straffutmålingsstørrelsen i narkotikaforbrytelser utgjør ca.27%. Rabattnivået er dermed nesten identisk med seksualforbrytelser.

I Rt-2008-1415-A ble rabatten satt relativt høyt, der reduksjonen tilsvarte nesten 43%. Høyesterett var her enig i lagmannsrettens syn om at gjerningsmannen skulle ”gis en betydelig rabatt for sin uforbeholdne tilståelse samt hans bistand til oppklaring av saken, jf. strl §59 annet ledd”. Tilståelsesrabatten ble her idømt sammen med øvrig samarbeid med

politiet, slik at tilståelsesrabatten alene ville utgjøre mindre enn 43%. Hvor stor betydning samarbeidet ble tillagt, kan det derimot ikke sies noe konkret om.

Det foreligger derimot også tilfeller der Høyesterett deler opp betydningen av tilståelsen og betydningen av det øvrige samarbeidet. Rt-2005-314 illustrerer dette. Først påpekte førstvoterende straffens utgangspunkt (7 år), uten formildende omstendigheter. Deretter ble det fastslått at tilståelses betydning tilsvarte en rabatt på ca.21%, der det ble uttalt i avsnitt 18:

”Ut frå straffelova §59 må det leggjast vekt på tilståinga. Eg meiner det her bør givast eit frådrag i straffa på eitt og eit halvt år”.

Deretter tok førstvoterende stilling til hvilken betydning øvrig samarbeid med politiet skulle ha, hvor Høyesterett fastslo at straffen ”bør reduserast ytterligare, med ni månader”⁷². Strafferabatten på bakgrunn av samarbeidet ble altså satt til ca.11%. Samarbeidet ble av Høyesterett ansett for å være ”viktig”. På bakgrunn av dette kan det hevdes at tilfeller der rabatt for både tilståelsen og øvrig samarbeid blir utmålt sammen, vil som regel tilståelsen utgjøre brorparten av rabatten. Dette er i samsvar med hensynene bak §59, 2.ledd og kommer av at belønningen skal være større der gjerningsmannen angir seg selv. Forholdet vil også være avhengig av tilståelsens egenvekt, styrken og betydningen av samarbeidet, samt andre konkrete omstendigheter.

4.5 Synliggjøring av tilståelsesrabatten

Forarbeidene stilte spørsmål om det skulle fremgå av domsgrunnene hva straffen ville ha blitt uten tilståelsen⁷³, eller om forholdet heller skulle angis i mer skjønnsmessige vendinger. Både arbeidsgruppen, departementet og komiteen var alle enige om at tilståelsesrabatten skulle synliggjøres i domspremissene, slik at det kom tydelig frem at

⁷² Jf.avsn.25

⁷³ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.3.4

ordningen fungerte etter sin hensikt. Det var derimot delte meninger om hvilken måte rabatten skulle synliggjøres på. Det ble fastslått at ”retten bør angi betydningen av tilståelsen i generelle vendinger, og ikke ved angivelse av hvilken straff som ville blitt idømt hvis gjerningsmannen ikke hadde tilstått”⁷⁴. Avhandlingen vil i det følgende se hen til hvilken vekt tilståelsen er gitt, og om dette fremgår av generelle vendinger eller i mer eksakte termer.

24% av dommene ved **seksualforbrytelser** angir konkret hva straffen ville ha blitt uten tilståelse. Rt-2005-544 (nevnt ovenfor) illustrerer at rabatten kan synliggjøres eksakt på dette saksområdet:

”handlingene sett under ett kvalifiserer etter min mening i utgangspunktet til en straff av fengsel rundt to år. Det foreligger imidlertid formildende omstendigheter som gjør at straffen må settes vesentlig lavere.

[...]

As uforbeholdne tilståelse gir etter min mening grunnlag for en reduksjon i fengselsstraffen med seks måneder.”

Ved seksualforbrytelser finner vi derimot flere eksempler som synliggjør straffereduksjonen i mer generelle vendinger. Uten å nevne hva straffen isolert sett hadde utgjort uten tilståelse, angir Høyesterett betydningen av tilståelsen ved å si at det er ”lagt stor vekt på tilståelsen”⁷⁵, at tilståelsen ”tillegges en viss vekt”⁷⁶, eller at tilståelsen ”ikke legges vesentlig vekt på”⁷⁷. Dette kommer av at straffutmålingen er svært skjønnsmessig og avhengig av de konkrete forholdene.

⁷⁴ Jf. Innst.O.nr.45(2000-2001)

⁷⁵ Jf. Rt-2005-1707

⁷⁶ Jf. Rt-2002-1187

⁷⁷ Jf. Rt-2005-919, avsn.19

Reaksjonsfastsettelsen i **narkotikaforbrytelser** bærer derimot preg av en skjematisk fremstilling. På bakgrunn av dette, er det også lettere for dommerne å angi konkret hva straffen ville ha blitt dersom domfelte ikke hadde tilstått. Rabatten blir dermed synliggjort i over halvparten av narkotikatilfellene.

Som eksempel på synliggjøring av rabatten vises bl.a. til redegjørelsen av Rt-2005-314, jf. ovenfor under pkt.4.4.

Det forekommer også tilfeller i narkotikasaker at rabatten synliggjøres i generelle vendinger. Eksempel på dette finner vi i Rt-2006-1118 der førstvoterende uttalte at tilståelsen bare kunne ”begrunne en *mindre reduksjon* av straffen” (min utheving).

På bakgrunn av det ovennevnte, vises det avslutningsvis til forarbeidene til ny straffelov av 2005 og endringene som blir gjort i straffeprosessloven §40, 2.ledd nytt 3.punktum. Etter bestemmelsen skal det fremgå av domsgrunnene *om* det foreligger en tilståelse, hvor tilståelsens betydning *bør* angis. Til tross for at verken bestemmelsen eller forarbeidene ennå har trådt i kraft, og dermed ikke har direkte anvendelse, vil de ha en stor argumentasjonsverdi for gjeldende rett. Argumentasjonsverdien blir ikke mindre med tanke på at departementet i 2006 fremmet et forslag om at bestemmelsen skulle tre i kraft umiddelbart⁷⁸. Forslaget er fortsatt til behandling i departementet, hvor det vil komme en proposisjon trolig i utgangen av året⁷⁹. På bakgrunn av dette er domstolene, også i tiden før ikrafttreddelsen av loven, gitt et økt incitament på å angi rabatten mer konkret.

⁷⁸ Jf. Justisdepartementets høringsnotat(2006)s.64

⁷⁹ Muntlig opplyst fra Justisdepartementets lovavdeling(2008)

5 Utdypete emner

5.1 Tilbakekalt tilståelse

En forutsetning for at domstolene skal ta tilståelsen i betraktning etter straffeloven §59, 2.ledd er at tilståelsen opprettholdes. Blir tilståelsen trukket tilbake, forsvinner også flere av hensynene bak §59, 2.ledd. Det vil ikke lenger foreligge en prosessuell besparelse og hensynet til fornærmede vil heller ikke lenger være ivarettatt. Selv om tiltalte går vekk fra tidligere forklaringer, kan tilståelsen ”etter omstendighetene”⁸⁰ likevel ha betydning ved straffutmålingen. Spørsmålet blir hvilke omstendigheter som i så henseende må foreligge. Forholdet må ses i sammenheng med bevisverdien av den tilbakekalte tilståelsen. Avhandlingen skal i det følgende ta for seg et par eksempler fra rettspraksis som illustrerer hvordan domstolene forholder seg til tilfeller der siktede trekker sin tilståelse.

I Rt-2006-46 hadde domfelte gitt en tilståelse som inneholdt opplysninger om erverv, salg og oppbevaring av heroin i samsvar med det kvantum beskrevet i tiltalen, samt gitt visse opplysninger om kontaktnettet. Domfelte fragikk forklaringene i tingretten, for så å fastholde forklaringen i lagmannsretten, men med en vesentlig forskjell i kvantum. Det forelå med dette en delvis tilbakekalling, der domfelte kun gikk vekk fra forklaringen mht mengde heroin. Førstvoterende uttalte i denne sammenheng at ”[d]et foreligger ingen uforbeholden tilståelse som skal tas i betraktning etter straffeloven §59 annet ledd”. Det ble videre fremhevet med henblikk til det tilbakekalte forholdet at domfelte ”må få *klar uttelling* for de opplysningene om omfanget av sin virksomhet hun *opprinnelig* ga politiet. Uten disse opplysningene ville hun ikke vært dømt for et på langt nær så stort kvantum som hun nå er domfelt for.”⁸¹ (min utheving)

I Rt-2004-1974, også en narkotikaforbrytelse, hadde en av de domfelte avgitt forklaring under etterforskningen, men nektet å forklare seg i retten. På bakgrunn av dette forelå ingen uforbeholden tilståelse. Forklaringene hadde hatt ”avgjørende betydning for oppklaring av

⁸⁰ Jf. Andenæs(2004)s.443

⁸¹ Jf. avsn.13

saken”⁸². På bakgrunn av dette fastslo Høyesterett at ” til tross for at han har nektet å avgi forklaring både for tingretten og for lagmannsretten, og han under ankeforhandlingen for lagmannsretten også reserverte seg mot de forklaringer han hadde avgitt under etterforskningen - ved straffutmålingen må få et betydelig fradrag for det bidrag hans forklaringer har hatt for oppklaring av saken”⁸³.

En gjennomgående tendens for dommene er at de opprinnelige tilståelsene har hatt materiell betydning i saken. Samtidig fremgår det ingen rimelig forklaring for at tilståelsen er trukket tilbake. Et fellestrekk er altså at informasjonen har bidratt til sakens oppklaring. Det er disse ”omstendighetene” som må foreligge for at en tilbaketrukket tilståelse skal få betydning ved straffutmålingen. Det fremgår ikke av rettspraksis om kravet til opplysningenes materielle betydning er absolutt, men det foreligger heller ingen andre rettsavgjørelser, etter alt jeg vet, som tilsier at tilbaketrukket forklaring kan få betydning i andre sammenhenger.

5.2 Plea bargaining

Plea bargaining er kjent fra USAs rettssystem og innebærer inngåelse av avtaler mellom siktede og påtalemyndigheten. Norske oversettelser av uttrykket er mange; ”tiltaleoverenskomst”, ”forhåndstilsagn”, ”hestehandel”, ”forhandlingstilståelse”, ”tilståelsesforhandling”, ”strafferettslig forlik”, ”bindende strafftilsagn”. Den sistnevnte er en terminologi som ser ut til å bli værende i norsk rett⁸⁴.

I USA blir plea bargaining hyppig benyttet. Uten instituttet ville domsapparatet brutt sammen, dette på bakgrunn av de store prosessøkonomiske fordelene plea bargaining fører til. I gjennomsnitt blir 90-95% av sakene i USA avgjort ved avtaler og forhandlinger⁸⁵.

⁸² Jf.avsn.48

⁸³ Jf.avsn.48

⁸⁴ Jf. bl.a. Justisdepartementets høringsnotat(2006)kap.11.4, s.71 flg.

⁸⁵ Jf.Strandbakken(2003)s.42

Avtalene som inngås mellom siktede og påtalemyndigheten kan være av ulik karakter. Felles for dem alle er at det gis visse fordeler eller en kompensasjon fra påtalemyndigheten dersom siktede medvirker i rettergangen. Medvirkningen vil her bestå av en uforbeholden tilståelse eller andre opplysninger til politiet/påtalemyndigheten. Hensynet bak regelverket er først og fremst spart ressursbruk.

På bakgrunn av Justisdepartementets høringsnotat ”Hurtigere behandling av straffesaker” utsendt september 2006, har spørsmålet om plea bargaining i norsk rett fått stor relevans der en offentlig debatt er igangsatt. I høringsnotatet kap.11.4 fremmes forslag om lovfesting av strafftilsagn i straffeprosessloven §233a. Forslaget går i hovedtrekk ut på at strafftilsagn kun kan gis med tilståelse som motytelse, strafftilsagnet er kun bindende der tiltalte står ved tilståelsens omfang og kvalitet, samtidig som at rabatten ikke skal ha et ”vesentlig avvik” fra hva som ellers ville ha blitt dømt. Er ikke vilkårene oppfylt vil domstolene være ubundet. Reaksjonen fra høringsinstansene var gjennomgående negativ, der 15 av 19 instanser var skeptiske til lovfesting. En gjennomføring av plea bargaining i norsk rett ville innebære en begrensning av domstolenes kompetanse, dersom avtalen mellom påtalemyndigheten og siktede ble lagt til grunn. På bakgrunn av dette ville en lovfesting medføre en endring av gjeldende rett. Ordningen ville også gå på tvers av norske rettsprinsipper⁸⁶. Til tross for at det i dag ikke foreligger lovbestemmelser på området, er det klart at det foregår forhandlinger mellom påtalemyndigheten og siktede. Dette fremgår bl.a. av den rettspraksis som finnes på området, jf. nedenfor. Utstrekningen av slike forhandlinger gir derimot ikke praksis noen illustrasjon av. Dette er på bakgrunn av at metodene, som Skaflem beskriver, ”har utviklet seg i det skjulte”⁸⁷.

Et tydelig eksempel på forhandlinger mellom påtalemyndigheten og siktede finner vi i Rt-2005-1453. Her kom påtalemyndigheten med et skriftlig tilsagn om å nedlegge straffepåstand på 7 års fengsel. Førstvoterende uttalte vedrørende skriftlige tilsagn og konsekvensene av en tilståelse etter §59, 2.ledd at det i praksis ”ikke [er] uvanlig at slike

⁸⁶ Jf. bl.a. Justisdepartementets høringsnotat(2006)kap.11.4, s.71 flg.

⁸⁷ Jf.Skaflem(1992)s.309

spørsmål blir drøftet mellom siktede/forsvareren og påtalemyndigheten”. Etter fremleggelse av strafftilsagnet, tilsto siktede ytterligere narkotikalovbrudd av en alvorligere karakter. Både kvaliteten og omfanget av de straffbare forholdene ble med dette endret. Høyesterett la til grunn at påtalemyndigheten, under henvisning til de ytterligere forhold, kunne gå fra strafftilsagnet. I forhold til skriftlige strafftilsagn ble det påpekt ”at domstolene ikke er bundet til å følge den straffepåstand som påtalemyndigheten nedlegger” samtidig som at ”omfanget av de straffbare forhold som tilsagnet knytter seg til, gjøres tilstrekkelig klart”⁸⁸.

Dommen illustrerer behovet og forekomsten av slike avtaler, men drøfter ikke betydningen av strafftilsagn.

I Rt-2007-616 kom Høyesterett derimot med generelle uttalelser om strafftilsagns betydning og vekt overfor domstolene. Av dommen gikk det tydelig frem at det forelå en avtale mellom påtalemyndigheten og siktede, og at initiativet til avtalen kom fra påtalemyndighetens side⁸⁹. Om strafftilsagn generelt uttalte flertallet:

”Gode grunner kan etter omstendighetene tale for at påtalemyndigheten inngår denne type avtaler for på den måten å begrense rettsforhandlingen. Dette gjelder spesielt i store, kompliserte saker med mange aktører, slik forholdene har vært i dette tilfelle, der påtalemyndigheten ofte vil ha den beste oversikt over hvilken betydning en tilståelse vil ha for avviklingen av saken. Skal formålet kunne oppnås, må det være en viss forutberegnelighet med hensyn til hvilket gjennomslag påtalemyndigheten vil kunne regne med å få i domstolen. Dette tilsier at domstolen må være villig til å tillegge slike tilsagn en viss selvstendig betydning, selv om de ikke gis rekkevidde som i det lovforslag som er presentert i Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 om hurtigere behandling av straffesaker. Forutsetningen er selvfølgelig at påtalemyndigheten ved inngåelse av slike avtaler

⁸⁸ Jf. avsn. 18

⁸⁹ Jf. avsn. 25

opptrer lojalt i forhold til de retningslinjer for strafferabatt som er trukket opp i Høyesteretts praksis.” (min utheving)

Det forelå skarp dissens, hvor mindretallet uttrykte at systemet der straffepåstanden blir forhandlet om, ikke har noen plass i norsk straffeprosess i tillegg til at det foreligger en oppfatning om at systemet er i strid med norske rettsprinsipper. Til tross for svært ulike meninger innad i Høyesterett, er gjeldende rett at domstolene må tillegge strafftilsagn ”en viss selvstendig betydning”.

En av grunnene til at instituttet plea bargaining anses for å være i strid med norske rettsprinsipper er løfteforbudet i straffeprosessloven §92, 2.ledd. Bestemmelsen gjelder ved rettslig avhør, og har tilsvarende anvendelse ved politiavhør, jf. straffeprosessloven §232, 2.ledd. Forbudet blir ansett for å være et vern mot uholdbare metoder fra politi/påtalemyndigheten og en forlengelse av selvinkrimineringsprinsippet⁹⁰. Det er på det rene at plea bargaining innebærer løftebruk fra påtalemyndighetens side. Systemet går ut på at siktede gis et løfte om belønning dersom motytelsen kommer i form av tilståelse eller andre opplysninger. Dersom plea bargaining og en slik løfteordning innføres, er dette i utgangspunktet i strid med straffeprosessloven §92, 2.ledd. Da disse innholdsmessig virker motstridende, burde bestemmelsen i straffeprosessloven endres. Det som imidlertid skal presiseres i den forbindelse er de ulike hensyn som ligger bak ordningene. §92, 2.ledd ivaretar hensynet til at siktede ikke inkriminerer seg selv. Instituttet plea bargaining kan derimot ses som et tilbud til siktede, der en avtale kan føre til en gunstigere situasjon for gjerningsmannen. Dette innebærer at begrunnelsen for §92, 2.ledd ikke nødvendigvis taler mot plea bargaining som system. Hvordan de ovennevnte dommene stiller seg til straffeprosessloven §92, 2.ledd er vanskelig å si noe generelt om. Det som i alle fall er klart er at de skriftlige strafftilsagn som foreligger i dommene har en stor likhet med et ”løfte” etter §92.

⁹⁰ Jf.Kjelby(1996)s.239.

Som nevnt på forrige side er løfteforbudet en forlengelse av selvinkrimineringsforbudet. Det kan i den forbindelse stilles spørsmål om plea bargaining er i strid med et forbud om selvinkriminering. Det kan kort fastslås at dette ikke er tilfelle. Instituttet er svært vanlig i flere land og er konstatert å være i overensstemmelse med folkeretten. Det kan også vises til at forslaget om å innta et forbud mot løfter om lavere straff ved tilståelse ble forkastet ved utarbeidelsen av FNs internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP).⁹¹

Det har blitt hevdet at straffeloven §59, 2.ledd er vår form for plea bargaining⁹². Systemene har visse likheter, bl.a. i bakenforliggende hensyn og ved at straff i begge tilfeller reduseres på grunnlag av en "belønning" av tilståelsen. Men det må derimot ikke glemmes at det også foreligger grunnleggende forskjeller mellom ordningene. I forhold til §59, 2.ledd blir en uforbeholden tilståelse fremsatt *før* kompensasjonen (reduert straff) for dette avgjøres. Videre retter bestemmelsen seg mot domstolene selv, det er disse som er suverene i avgjørelsen om straff skal reduseres som følge av tilståelse. På bakgrunn av dette blir det etter min mening feil å omtale §59, 2.ledd som en form for plea bargaining. Ved behandlingen av tilståelsesrabatt er det ikke tale om en avtale eller forhandling. Det er kun snakk om en tilståelse fra siktede som kan føre til straffereduksjon ved utmålingen av straffen. Ved plea bargaining stiller saken seg annerledes. Som uttrykket "bargaining" tilsier, står nettopp en forhandling om avtale i sentrum. Her kommer tilståelsen som en motytelse *etter* lovnader om visse fordeler fra påtalemyndigheten. I tillegg finner vi en forskjell der plea bargaining retter seg mot påtalemyndigheten og siktede som parter, mens domstolene blir satt på "sidelinjen".

Som i tilfeller ved utmåling av tilståelsesrabatt, vil seksual- og narkotikaforbrytelser trolig stå sentralt også ved plea bargaining. Betydningen av plea bargaining i relasjon til seksualforbrytelser kommer bl.a. av bevisproblemet i disse sakstypene, der det ofte er ord mot ord. Bevisproblematikken ville ha blitt mindre dersom flere gjerningsmenn bidro til oppklaring av saken i bytte mot et bindende strafftilsagn. En lovfesting av plea bargaining

⁹¹ Jf.Jebens(2004)s.409

⁹² Jf.Dahl(2007)s.108

ville også føre til en enklere bearbeidelse for offeret, da fornærmede i slike situasjoner ville slippe belastningen av å vitne. I relasjon til narkotikaforbrytelser ville systemet føre til at påtalemyndigheten enklere kan forhandle om å avdekke bakmennene og narkotikanettverket for øvrig i den enkelte sak.

Et sentralt spørsmål er hva konsekvensene av en eventuell lovfesting vil være. Dersom avtalen skal være bindende for domstolene, er det klart at påtalemyndigheten blir tilegnet mer makt og myndighet, og gitt et større bruk av skjønn. Skillet mellom anklager- og dommerrollen blir mer utvisket, da deler av domstolenes skjønn går over til påtalemyndigheten. Videre vil faren for favorisering av resurssterke gjerningsmenn øke⁹³. For at systemet skal være rettssikkert, må det stilles krav til påtalemyndighetens arbeidsmetode og saksbehandling, slik at kravet til objektivitet og upartiskhet blir tilstrekkelig ivaretatt. En lovfesting vil motivere siktede til samarbeid, da forutberegneligheten er større enn kun ved en forespeiling av tilståelsesrabatt etter §59, 2.ledd. Dette vil stimulere til tilståelser. Resultatet vil være en forenklet pådømming som igjen fører til store prosessøkonomiske fordeler.

Departementet vil utarbeide en proposisjon i løpet av de kommende måneder, hvor det tas stilling til om forslagene i høringsnotatet fra 2006 skal følges opp slik at bindende strafftilsagn lovfestes⁹⁴. Det blir spennende å se hva departementet uttrykker, spesielt med tanke på den store skepsisen rundt systemet. Med henblikk på utsagn i rettspraksis, jf. bl.a. Rt-2007-616, vil domstolene allerede i dag tillegge avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede en selvstendig betydning ved straffutmålingen. Til tross for høringsinstansenes negative reaksjoner, vil det neste naturlige skrittet etter min mening være en lovfesting av lovforslaget. Det er imidlertid et spørsmål om tiden er moden for så omfattende endringer. En mellomløsning kan være en kodifikasjon av dagens bruk av strafftilsagn, uten at domstolene skal være bundet av tilsagnet. Denne løsningen vil være mer forenlig med

⁹³ Jf. Justisdepartementets høringsnotat(2006)s.72

⁹⁴ Muntlig opplyst av Justisdepartementets lovavdeling

høringsinstansenes uttalelser, samtidig som rettstilstanden på området blir lovfestet og klargjort.

5.3 Tilståelsesrabatt og forholdet til selvinkrimineringsforbudet

Utgangspunktet i norsk rett er at siktede verken er pliktet til å tilstå eller forklare seg, jf. straffeprosessloven §§90, 230 og påtaleinstruksen §8-1. Bestemmelsene er med på å gjøre vernet mot selvinkriminering reelt i norsk rett, jf. Ot.prp.nr.81 pkt.4.1.1.

Selvinkrimineringsforbudet følger direkte av SP art.14, 3.ledd litra g og er innfortolket i EMK art.6, 1.ledd. Forbudet i de ovennevnte bestemmelsene hindrer imidlertid ikke siktede å tilstå eller komme med andre opplysninger som taler mot egen sak. Det kan likevel stilles spørsmål om selve instituttet tilståelsesrabatt strider mot selvinkrimineringsforbudet. En forutsetning for en slik motstrid er at tilståelsesrabatt inneholder en type tvangselement.

Avgir siktede en forklaring som kommer på bakgrunn av at politiet/påtalemyndigheten tvinger, eventuelt lurer han til dette, anses disse metodene for å være i strid med selvinkrimineringsforbudet. Utgangspunktet for tilfeller med tilståelsesrabatt, er at forklaringen kommer på bakgrunn av en frivillig erkjennelse fra siktede. Siktede *velger* å avgi forklaring, da han ser at eventuelle fordeler i straffutmålingen kan oppnås. Det foreligger altså i utgangspunktet ingen tvang fra politi/påtalemyndigheten. Men tilståelsesrabatten kan ses som en *kreditering* av at siktede tilstår. Denne krediteringen kan for mange oppfattes som et pressmiddel, der siktede velger å inkriminere seg selv med en mulig strafferabatt i sikte. Det kan til tross for dette kort konkluderes med at det foreligger tilstrekkelige rettssikkerhetsgarantier som tilsier at det ovennevnte ikke er en uakseptabel risiko.

Siktede får i dag informasjon om tilståelsesrabatt i avhør under etterforskningen. Informasjonen som fremsettes skal være av en generell og informativ karakter. Det gis her opplysninger og redegjørelse av konsekvensene av en uforbeholden tilståelse ved straffutmålingen. Informasjonen vil dermed ikke stride mot løfteforbudet i straffeprosessloven §92, 2.ledd, og heller ikke mot selvinkrimineringsforbudet.

Løfteforbudet vil derimot stille seg annerledes i forhold til plea bargaining, jf. ovenfor. Her kan det bli fremsatt forlokkende, konkrete tilbud, før tilståelsen foreligger. Men heller ikke i dette tilfellet vil en generell redegjørelse av strafferettslige konsekvenser og fremsettelse av en konkret avtale, kunne anses som tvang eller lurerier. Man må her se på tilståelsesrabatt og plea bargaining i et større perspektiv. Begge formene er i utgangspunktet fordelaktige ordninger for gjerningsmenn, basert på et *samarbeid* mellom påtalemyndigheten og siktede. Ingen av partene er tvunget til å inngå dette samarbeidet. Det skal også tas i betraktning at siktede er representert med en forsvarer (med unntak av visse tilståelsessaker) som skal ivareta hensynet til klienten. I slike situasjoner skal forsvareren hindre at siktede blir presset til noe mot eget ønske. Det vil være tiltaltes egen vurdering og beslutning om en forklaring skal avgis.

Jeg har ikke funnet uttalelser fra EMD som omfatter selvinkrimineringsforbudets relasjon til norsk straffelov §59, 2.ledd. Avgjørelsene i EMD som behandler selvinkriminering, er alle saker der det foreligger ”tvang” eller annet press. Avhandlingen vil derfor ikke gå nærmere inn på disse. Det foreligger ikke et tvangselement ved tilståelsesrabatt, da §59, 2.ledd forutsetter at siktede inkriminerer seg frivillig⁹⁵.

På bakgrunn av det ovennevnte kan det fastslås at verken tilståelsesrabatt eller plea bargaining er ordninger som tvinger eller presser siktede til å tilstå. Selvinkrimineringsforbudet eller øvrige folkerettslige regler er ikke til hinder for ordningene.

⁹⁵ Jf. Jebens(2004)s.418

6 Avsluttende bemerkninger

6.1 Fungerer loven som forutsatt?

6.1.1 Domstoladministrasjonens undersøkelse

Da straffeloven §59, 2.ledd hadde vært i kraft i ca tre år, ønsket Justisdepartementet å foreta en evaluering av bestemmelsen. Domstoladministrasjonen påtok seg å utføre undersøkelsen i 2004, der de skulle se på domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser. Videre ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant tingretts- og lagdommerne om deres bruk av tilståelsesrabatt. I 2007 utførte domstoladministrasjonen på ny en undersøkelse, for å vurdere om forholdene var endret siden 2004. Den øverste domsinstans er ikke inntatt i statistikken.

I den første undersøkelsen viste det seg at tilståelsesrabatt ble gitt i 55% av tilståelsesdommene. Av alle straffesaker med meddomsrett ble tilståelsen tillagt vekt i 13% av tilfellene. Det tilsvarende tallet var 7% i lagmannsretten. Prosentandelen var ikke særlig imponerende sett i lys av §59, 2.ledd. Alle tallene hadde en økning med 6-28% i den oppfølgende undersøkelsen i 2007. Her viste det seg at tilståelsesrabatt ble gitt i 83% av tilståelsesdommene. I meddomsrettssakene hadde tilståelsen betydning i 24% av sakene, mens tilståelsen ble tillagt vekt ved straffutmålingen i 13% av straffesakene i lagmannsretten.

Det ble foretatt en lovendring da departementet mente det var et behov for ”å sikre en raskere endring i straffutmålingen i tilståelsessaker enn det er grunn til å vente ville kunne skje gjennom omlegging av praksis alene”.⁹⁶ Det var på bakgrunn av dette behov for å gripe inn gjennom lovregulering. De ovennevnte undersøkelsene tyder på at også lovendringer trenger tid for å kunne fungere etter sin hensikt. Over tid har lovgiver oppnådd å styrke vektleggingen av tilståelser i straffesaker. Til tross for at det var ønskelig

⁹⁶ Jf.Ot.prp.nr.81(1999-2000),pkt.6.2.1.3 nr.3

med en raskere endring, ville de tilsvarende endringene gjennom domstolenes praksis skjedd mer gradvis og over en enda lengre periode.

Noe overraskende viste undersøkelsen fra 2004 at andelen tilståelsessaker i tingretten og lagmannsretten hadde gått ned fra lovendringen i 2001. Denne andelen holdt seg noenlunde stabil i perioden frem til den oppfølgende undersøkelsen.⁹⁷ På dette punktet har lovendringen ikke fungert etter sin hensikt. Dersom lovendringen hadde hatt den ønskede effekt, ville dette også blitt sett gjennom en økning av antall tilståelsessaker. Effekten har derimot uteblitt.

Videre viste spørreundersøkelsen fra 2004 at 87% av dommerne mente lovendringen hadde ført til en større eller mindre grad av endring i praksis i forhold til at tilståelsesrabatt blir idømt. Tilsvarende hadde 78% endret egen praktisering. Dette viser at lovendringen har ført til en økt vektlegging av tilståelsen gjennom dommernes egen praktisering. Det er også et tegn på at §59, 2.ledd ikke kun var en kodifisering av tidligere praksis. I forhold til dommernes synspunkt fremgår det at 45% av de spurte mener §59, 2.ledd har særlig stor betydning ved visse sakstyper. Narkotikaforbrytelsene ble her fremhevet med 62%, etterfulgt av sedelighetsforbrytelser, 32%.⁹⁸

I domsundersøkelsen gjennomført i 2004 viste det seg at tilståelsen ble synliggjort i en svært liten del av sakene med tilståelsesrabatt⁹⁹. Synliggjøring av rabatten hadde en positiv utvikling ved undersøkelsen fra 2007. Dette er en viktig faktor for at bestemmelsen skal fungere etter sitt formål. Økt fokus fører til raskere endringer. Synliggjøringen er igjen med på å fremme hensynet til forutberegnelighet for gjerningsmennene. Dette hensynet kan også ivaretas gjennom økt fokusering fra andre hold, f.eks. informasjon gitt av påtalemyndigheten og forsvarer.

⁹⁷ Jf.Domstoladministrasjonen(2004)s.5-6 og Domstoladministrasjonen(2007)s.6

⁹⁸ Jf.Domstoladministrasjonen(2004)s.9-14

⁹⁹ Ikke synliggjort rabatt i ca.90% av tilfellene i tingretten og 79% av tilfellene i lagmannsretten, jf. Domstoladministrasjonen(2004)s.15-18

6.1.2 Politi/påtalemyndigheten og forsvarerens rolle

En økt fokusering av tilståelsesrabatten fra flere hold bidrar til større kunnskap om instituttet. Politi og påtalemyndigheten har her en viktig rolle. Det er bl.a. fra dette hold siktede blir gitt informasjon om hvilke konsekvenser en tilståelse kan ha for straffutmålingen, gjennom en generell redegjørelse. Informasjonen har til nå blitt gitt muntlig under avhør. Etter forslaget fremmet av departementet i Ot.prp.nr.90(2003-2004) pkt.27.5.2.3, er det et ønske om å ta inn denne informasjonen i folderen som blir gitt personer som er knyttet til et lovbrudd. Pr. dags dato er informasjonen ennå ikke tatt med. Dersom forslaget følges opp, vil dette være et skritt på vei mot en økt synliggjøring av rabatten.

Det er viktig å ikke glemme forsvarernes rolle i denne sammenheng. Disse har mye makt ved sin rådgivning, da siktede som regel har stor tiltro til sin forsvarer. Dette er naturlig, da forsvareren skal ivareta de hensyn som er til det beste for klienten. Dersom forsvarerne stiller seg mer positive til et samarbeid med politi/påtalemyndigheten, kan dette være med på å fremme en økning av tilståelser. Deres roller vil på bakgrunn av dette være spesielt viktige i forhold til å oppnå en større andel av tilståelsessaker.

Det har blitt hevdet at visse forsvarere spekulerer i å unngå tilståelsessaker av rene profittformål. Ved å gjennomføre en hovedforhandling, og dermed beholde klienten i en lengre periode, medfører dette økonomiske fordeler. Det foreligger tilfeller der klienten blir frarådet til å avgi en fullstendig forklaring eller til å uttale seg i det hele tatt. Fængselsprest Harald Bekken stiller et betimelig spørsmålstegn om slike forsvarerstrategier kun skal ta sikte på å ”vinne” saken, med mål om å få mildest mulig straff, eventuelt frifinnelse.¹⁰⁰ Er dette for å ivareta hensynet til hva som er det beste for klienten, eller blir visse forsvarere styrt av andre utenforliggende faktorer? Kan det eventuelt være til det beste for klienten å tilstå og ta ansvar for egne handlinger? Faktorene er like mange og forskjellige som den

¹⁰⁰ Jf.Bekken(2007)s.289

enkelte sak. Det er i den forbindelse vesentlig å ikke glemme viktigheten av å gi de riktige rådene i det konkrete tilfellet.

6.2 Straffenivået blir senket

Det straffenivå som settes på den enkelte straffbare handling, gjenspeiler hvor alvorlig forbrytelsen er og hvor strengt samfunnet velger å reagere mot de enkelte overtredelsene. Dette tilsier at straffenivået innen ulike forbrytelser skal være med på å si noe om straffverdigheten av den enkelte handling. Dersom en uforbeholden tilståelse fører til mildere straff, tilsier ikke dette at handlingens straffverdighet er redusert. Straffereduksjonen må her ses som en ”belønning” av gjerningsmannens samarbeid.

Straffenivået ved **narkotikaforbrytelser** i Norge står i en særstilling, da vi blir ansett for å ha noen av de strengeste straffene i verden på dette området.¹⁰¹ På bakgrunn av det høye straffenivået, vil det etter min mening ikke være problematisk å sette ned straffen i tilfeller der en uforbeholden tilståelse foreligger. Straffenivået på området er strengt i forhold til forbrytelsens karakter.

Etter ny straffelov av 2005 er det fremmet forslag om å senke straffenivået ved narkotikaforbrytelser, samtidig som bruk av narkotika, herunder erverv og besittelse til eget bruk skal avkriminaliseres.¹⁰² Dersom forslaget vedrørende nedsettelse av straffenivået blir gjennomført, vil det etter min mening heller ikke da være problematisk at straffen reduseres ytterligere som en følge av en eventuell tilståelse. Dette begrunner jeg i forbrytelsens straffverdighet og et samsvar med straffenivået for lignende forbrytelser i Norden. Jeg tar ikke stilling til forslaget om å avkriminalisere enkelte narkotikaforbrytelser.

Videre foreslår Justiskommisjonen i NOU-2002-4,pkt.9.14.3 å senke de øvre strafferammene ved **seksualforbrytelser**, da de generelt er skeptiske til bruk av

¹⁰¹ NOU-2002-4,pkt.9.11.3

¹⁰² Jf.NOU-2002-4

minstestraffer. Det kan godt være at forslaget er velbegrunnet, men det bør etter min mening kombineres med tiltak som bidrar til et økt straffenivå på området. Straffen i seksualforbrytelser ligger gjennomsnittlig i det nedre sjikt av strafferammene. En slik straffutmålingstradisjon kan være problematisk å kombinere med strafferabatt generelt.

Ses et lavt straffutmålingsnivå i sammenheng med instituttet tilståelsesrabatt, blir allerede for lave straffer satt enda lavere. Etter min mening har tilståelsesrabatten svært gode grunner for seg. Systemet er hensiktsmessig, og en oppfordring til både samarbeid og skylderkjennelse er faktorer som også kommer samfunnet til gode. Men for at instituttet ikke skal virke støtende mot den allmenne rettsfølelsen, må straffenivået ved visse forbrytelser skjerpes. På den måten vil vi unngå for lave straffer på enkeltområder.

7 Kilder

7.1 Lover, forskrifter og konvensjoner

1902 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr.10

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr.25

1985 Forskrift 1985-06-28 nr. 1679: Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen)

EMK Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 4. november 1950

SP FNs internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966

7.2 Lovforarbeider

NOU 2002:4

Ny straffelov

Ot.prp.nr.81 (1999-2000)

Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.)

Ot.prp.nr.90 (2003-2004)

Om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp.nr.8 (2007-2008)

Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Innst.O.nr.45 (2000-2001)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.)

Innst.O.nr.40 (2005-2006)

Innstilling frå justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen, Solveig Horne og Siv Jensen om lov om endring i lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)

7.3 Litteraturhenvisninger

Andenæs, Johs. *Alminnelig strafferett*. 5. utg. Oslo, 2004

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess Bind I*. 3 utg. Oslo, 2000

Andenæs, Johs. *Uforbeholden tilståelse*. I: Lov og Rett. 1963, s.85-90

Andorsen, Kjell V. *Dom i forhørsrett – betingelser, rettspraksis og synspunkter*. I: Lov og Rett. 1983, s.227-248

Bekken, Harald. *Til beste for klienten?* I: Tidsskrift for Strafferett. 2007, nr 03

Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik. *Straffeprosessloven Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker med senere endringer med kommentarer av Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud Bind II*. 3 utg. Oslo, 2001

Dahl, Andre Oktay. *Grunnleggende og prinsipielle synspunkter om plea bargaining*. I: Kritisk Juss. 2007, nr 3

Domstoladministrasjonens rapportserie 2/2004. *Tilståelsesrabatt - En undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser*.

http://www.domstol.no/upload/Internett_fillister/Da/Publikasjoner/Rapporter/DAs%20rapportserie%202-04%20Tilståelsesrabatt.pdf

Domstoladministrasjonens rapportserie 2007. *Tilståelsesrabatt - En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004*.

http://www.domstol.no/upload/Internett_fillister/Da/Publikasjoner/Rapporter/Tilståelsesrabatt%20feb%202007.pdf

Haugen, Finn. *Strafferett: håndbok*. 3.utg, Oslo, 2004

Hov, Jo. *Rettergang II*. Ny utg. Oslo, 2007

Jebens, Sverre Erik. *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. Oslo, 2004

Justisdepartementets høringsnotat. *Hurtigere behandling av straffesaker*. Lovavdelingen. September 2006.

http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Horingsnotat_Juryeordningen.pdf

Kjelby, Gert Johan. *Forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede – straffeprosessuelle forlik?* I: Kritisk Juss. 1996, nr.4, s.227-256

Langbach, Tor. *Straffesaksbehandling i tingrettene*. Oslo, 2007

Mæland, John Henry. *Innføring i alminnelig strafferett*. 2utg. Bergen, 1999

Skaflem, Ingolf. *Om straff og kjøpslån*. I: Lov og Rett. 1992, s.309-310

Strandbakken, Asbjørn. *Uskyldspresumsjonen*. Bergen, 2003

7.4 Øvrig bakgrunnsliteratur

Aall, Jørgen. *Rettergang og menneskerettigheter*. Bergen, 1995

Andenæs, Johs. *Lovmotiver og straffutmåling*. I: Lov og Rett. 1991, nr 7, s 385-386

Aschehoug, Marit. *De fleste vil legge ned juryen – og er skeptiske til ”plea bargain”*. I: Medlemsblad for Den Norske Advokatforening. 2007, nr.2, s.14-18

Auglend, Ragnar, Mæland, Henry John og Røsandhaug, Knut. *Politirett*. 2 utg. Oslo, 2004

Bergby, Gunnar. *Norges Høyesterett: Høring – hurtigere behandling av straffesaker*. Oslo, 2006. http://www.domstol.no/DAtemplates/Article_9726.aspx?epslanguage=NO

Boe, Erik. *Innføring i juss – Juridisk tenkning og rettskildelære*. Oslo, 1996

Borøchstein, Tage. *Få saker med synlig rabatt*. I: Rett på Sak, 2004, nr.2, s.11-12

Bratholm, Anders. *Strafferett og samfunn: alminnelig del*. Oslo, 1980

Brekke, Ragnvald. *Kjøttsvindlersaken og straffereduksjon i praksis ved tilståelser og forklaringer som vesentlig bidrar til oppklaring av saken*. I: Tidsskrift for Strafferett. 2002, nr.2, s.196-200

Christie, Nils. *Kriminalitetskontroll som industri – Mot GULAG vestlig type*. 3. utg. Oslo, 2000

Den norske dommerforening. *Dommerstyring av straffesaker – God praksis for rask avvikling*. Oslo, 2005. http://www.jus.no/asset/33034/2/33034_2.pdf

Eckhoff, Torstein og Helgesen, Jan E. *Rettskildelære*. 5. utg. Oslo, 2001

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 2. utg. Oslo, 2006

Ertzeid, Aina Mee. *Nytt fra lovgivningen*. I: Tidsskrift for Strafferett. 2006, nr.4, s.297-300

Gudjonsson, Gisli. *Drap i Norge: Falsk tro som ledet til falsk tilståelse*. I: Tidsskrift for Strafferett, 2004, nr 03, s.287-315

Holmboe, Morten. *Samfunnsstraff i nyere rettspraksis - en oversikt*. I: Lov og Rett. 2004, nr.09, s.532-552

Hov, Jo. *Påtalemyndighetens organisasjon og kompetanse*. Bergen, 1983

Hov, Jo. *Rettergang I*. Ny utg. Oslo, 2007

Matningsdal, Magnus og Bratholm, Anders. *Straffeloven med kommentarer Lov av 22. mai 1902 nr.10 Almindelig borgerlig Straffelov*. 2. utg. Oslo, 2003

Matningsdal, Magnus. *Grensen mellom skyld- og straffespørsmål*. I: Jussens Venner. 1998, nr.5, s.273

Matningsdal, Magnus. *Hvordan kan stortinget påvirke straffnivået?* I: Rettsteori og rettsliv: Festschrift til Carsten Smith til 70-årsdagen 13.juli 2002. Oslo, 2002

Matningsdal, Magnus. *Høyesterett som straffedomstol etter to-instansreformen*. I: Lov og Rett. 2006, s.429

Matningsdal, Magnus. *Kommentar til straffeloven*. I: Norsk lovkommentar nettversjon. [sitert 15.08.08]

Matningsdal, Magnus. *Lovfesting av straffutmålingsmomenter*. I: Festschrift til Vagn Greve "Ikke kun straf". København, 2008

Matningsdal, Magnus. *"Påtaleinstruksens rettslige karakter og virkning"*. I: Nybrott og odling, Festschrift til Nils Nygaard. Bergen, 2002, s.297-307

Matningsdal, Magnus. *Straffutmåling - politiske direktiver og signaler*. I: Lov og Rett. 2004, nr.6, s.323

Matningsdal, Magnus. *Tilståelsesdom*. I: Jussens Venner. 2007, vol.42

Myhrer, Tor-Geir. *NY STRAFFELOV*. I: Jussens Venner. 2008, vol.43, s. 95–135,

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Oslo, 2002

Nygaard, Lars-Jonas. *Uforbeholden tilståelse – strpl § 283*. I: Lov og Rett. 1963, s.81-85

Nygard, Lars-Jonas. *Ytring*. I: Tidsskrift for Strafferett. 2006, nr.04, s.243-246

NTB. *Flertallet sier nei til strafferabatt*. I: Fædrelandsvennen nettversjon. 08.02.2007.

<http://www.fvn.no/nyheter/innenriks/article441230.ece>

Opsahl, Torkel. *Strafferetten og menneskerettighetene*. I: ...den urett som ikke rammer deg selv. Festskrift til Anders Bratholm 70 år. Oslo, 1990, s.99-106

Ryssdal, Anders. *Den allmenne rettsfølelse – veileder eller villeder i strafferetten*.

Advokatforeningens årstale. 2007

<http://www.advokatforeningen.no/PageFiles/4866/Arstalen%202007.pdf>

Slettan, Svein og Øie, Toril Marie. *Forbrytelse og Straff Bind I: Innføring i strafferett*.

Oslo, 2001

Strand, Harald. *Lavere straff for medvirkning i rettergangen: plea bargaining*. I: Nordisk

Tidsskrift for Kriminalvidenskab. 2007, nr.3, s.370-378

Strandbakken, Asbjørn. *Hvilken strafferettspleie ønsker vi?* I: Lov og Rett. 2008, nr.2, s.65-

66

7.5 Domsregister

Rt-1973-921

Rt-1975-459

Rt-1980-48

Rt-1984-221

Rt-1990-801

Rt-1992-1466

Rt-1999-1012

Rt-1999-1895

Rt-2000-31

Rt-2001-1354

Rt-2001-1519

Rt-2001-1674

Rt-2002-473

Rt-2002-993

Rt-2002-1187

Rt-2002-1383

Rt-2002-1591	Rt-2005-1058
Rt-2003-52	Rt-2005-1070
Rt-2003-118	Rt-2005-1235
Rt-2003-211	Rt-2005-1274
Rt-2003-453	Rt-2005-1312
Rt-2003-841	Rt-2005-1453
Rt-2003-1091	Rt-2005-1453
Rt-2004-327	Rt-2005-1574
Rt-2004-492	Rt-2005-1707
Rt-2004-755	Rt-2006-40
Rt-2004-759	Rt-2006-46
Rt-2004-772	Rt-2006-809
Rt-2004-1287	Rt-2006-964
Rt-2004-1491	Rt-2006-1093
Rt-2004-1578	Rt-2006-1096
Rt-2004-1949	Rt-2006-1118
Rt-2004-1974	Rt-2007-61
Rt-2005-29	Rt-2007-330
Rt-2005-314	Rt-2007-422
Rt-2005-343	Rt-2007-451
Rt-2005-478	Rt-2007-504
Rt-2005-544	Rt-2007-616
Rt-2005-559	Rt-2007-763
Rt-2005-593	Rt-2007-950
Rt-2005-663	Rt-2007-1341
Rt-2005-833	HR-2008-1415-A
Rt-2005-919	HR-2008-1600-A

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1 – Statistikk seksualforbrytelser

Seksualforbrytelser	Innvilget rabatt	Ikke innvilget	Prosess-økonomiske hensyn	Materielle hensyn	Tidspunkt for tilståelse	Hensyn til fornærmede	Redusert fengsel	Helt/delvis betinget	Samfunnsstraff	Angir konkret	Redusert straff i %
Rt-2001-1354	1				1	1		1			
Rt-2002-1187	1							1			
Rt-2002-1383	1					1	1				
Rt-2003-453	1				1		1				
Rt-2003-841	1				1	1		1			
Rt-2004-327	1				1				1		
Rt-2004-755	1					1		1			
Rt-2004-1578	1		1					1			
Rt-2004-1949	1				1			1		1	
Rt-2005-544	1				1	1	1			1	25
Rt-2005-559	1		1		1	1		1			
Rt-2005-663	1			1				1			
Rt-2005-833	1							1			
Rt-2005-1058	1		1				1				
Rt-2005-1235	1					1	1	1		1	31
Rt-2005-1274	1		1		1	1		1			
Rt-2005-1707	1		1		1	1		1			
Rt-2006-809	1			1	1	1	1			1	29
Rt-2006-40	1					1		1			
Rt-2007-504	1				1	1	1			1	25
Rt-2007-422	1		1					1			
Sum dommer	21		6	2	11	12	7	14	1	5	
I %	81		29	10	52	57	33	67	5	24	28
		Ikke innvilget	Manglende prosess-økonomisk betydning	Manglende materiell betydning	Sent tidspunkt						
Rt-2001-1674		1		1							
Rt-2003-1091		1		1							
Rt-2005-919		1									
Rt-2005-29		1	1								
Rt-2007-61		1									
Sum dommer		5	1	2							
Sum total antall dommer	26										

8.2 Vedlegg 2 – Statistikk narkotikaforbrytelser

Narkotika-forbrytelser	Innvilget rabatt	Ikke innvilget	Prosess-økonomiske hensyn	Materielle hensyn	Tidspunkt for tilståelse	Øvrig samarbeid med politi/påtalemyndighet	Redusert fengsel	Helt/ delvis betinget	Samfunnsstraff	Angir konkret	Redusert straff i %
Rt-2002-473	1		1	1		1	1			1	18
Rt-2002-1591	1		1	1	1	1	1			1	36
Rt-2003-52	1			1	1	1		1			
Rt-2003-211	1					1	1				
Rt-2004-492	1		1					1			
Rt-2004-759	1		1		1	1	1			1	17
Rt-2004-772	1								1		
Rt-2004-1491	1		1	1			1			1	29
Rt-2004-1974	1						1			1	19
Rt-2005-314	1		1	1		1	1			1	21
Rt-2005-478	1				1		1			1	50
Rt-2005-1070	1		1		1				1		
Rt-2005-1453	1			1		1	1			1	34
Rt-2005-1574	1		1				1				
Rt-2006-1093	1		1		1			1			
Rt-2006-1096	1		1	1			1			1	40
Rt-2006-1118	1		1				1				
Rt-2007-330	1						1			1	13
Rt-2007-451	1		1				1				
Rt-2007-950	1		1			1	1				
Rt-2007-1341	1			1		1	1			1	8
HR-2008-1415-A	1		1	1	1	1	1			1	43
Sum dommer	22		14	9	7	10	17	3	2	12	
I %	73		64	41	32	45	77	14	9	55	27

		Ikke innvilget	Manglende prosess-økonomisk betydning	Manglende materiell betydning	Sent tidspunkt						
Rt-2001-1519		1			1						
Rt-2003-118		1		1							
Rt-2005-343		1		1	1						
Rt-2005-593		1	1	1							
Rt-2005-1312		1									
Rt-2006-964		1		1							
Rt-2007-763		1		1	1						
HR-2008-1600-A		1		1							
Sum dommer		8	1	6	3						
Sum total antall dommer	30										